

๓. โفشฌงคกถา

[๑๗] สลาวตถินิทานํ. สตติเม ภิกขเว โفشฌงคา. กตเม สตต ? สติสมโفشฌงโค ฌมมวิจยสมโفشฌงโค วีริยสมโفشฌงโค ปัตติสมโفشฌงโค ปสฺสทฺธิสมโفشฌงโค สมาริสมโفشฌงโค อูเปกฺขาสมโفشฌงโค; อิเม โข ภิกขเว สตต โفشฌงคา.

โفشฌงคาติ : เกนตเถน โفشฌงคา ? โฟธิย¹ สํวตฺตณฺตีติ โفشฌงคา, พุชฌณฺตีติ โفشฌงคา, อนุพุชฌณฺตีติ โفشฌงคา, ปฏฺวิพุชฌณฺตีติ โفشฌงคา, สมพุชฌณฺตีติ โفشฌงคา.

พุชฌณญฺเจน โفشฌงคา, อนุพุชฌณญฺเจน โفشฌงคา, ปฏฺวิพุชฌณญฺเจน โفشฌงคา, สมพุชฌณญฺเจน โفشฌงคา. (๑)

โพธณฺตีติ โفشฌงคา, อนุโพธณฺตีติ โفشฌงคา, ปฏฺวิโพธณฺตีติ โفشฌงคา, สมโพธณฺตีติ โفشฌงคา. (๒)

โพธณญฺเจน โفشฌงคา, อนุโพธณญฺเจน โفشฌงคา, ปฏฺวิโพธณญฺเจน โفشฌงคา, สมโพธณญฺเจน โفشฌงคา. (๓)

โพธิปฺกฺขิยญฺเจน โفشฌงคา, อนุโพธิปฺกฺขิยญฺเจน โفشฌงคา, ปฏฺวิโพธิปฺกฺขิยญฺเจน โفشฌงคา, สมโพธิปฺกฺขิยญฺเจน โفشฌงคา. (๔)

พุทฺธิปฺปฏิลาภญฺเจน โفشฌงคา, พุทฺธิโรปนญฺเจน โفشฌงคา, พุทฺธิอภิโรปนญฺเจน โفشฌงคา, พุทฺธิปาปนญฺเจน² โفشฌงคา พุทฺธิสมปาปนญฺเจน³ โفشฌงคา. (ปญฺจมจตุกฺกํ) (๕)

มูลมูลกาทิทสก

[๑๘] มูลญฺเจน โفشฌงคา, มูลจริยญฺเจน โفشฌงคา, มูลปริคฺคหญฺเจน โفشฌงคา, มูลปริวารญฺเจน โفشฌงคา, มูลปริปฺฐญฺเจน⁴ โفشฌงคา, มูลปริปากญฺเจน โفشฌงคา, มูลปฺฐิสฺมฺภิทญฺเจน โفشฌงคา, มูลปฺฐิสฺมฺภิทาปาปนญฺเจน โفشฌงคา, มูลปฺฐิสฺมฺภิทายวสีภาวณญฺเจน โفشฌงคา, มูลปฺฐิสฺมฺภิทาย วสีภาวปฺตตฺตานมฺปิ โفشฌงคา. (๑)

เหตุญฺเจน โفشฌงคา, เหตุจริยญฺเจน โفشฌงคา, เหตุปริคฺคหญฺเจน โفشฌงคา, เหตุปริวารญฺเจน โفشฌงคา, เหตุปริปฺฐญฺเจน โفشฌงคา, เหตุปริปากญฺเจน โفشฌงคา, เหตุปฺฐิสฺมฺภิทญฺเจน โفشฌงคา, เหตุปฺฐิสฺมฺภิทาปาปนญฺเจน โفشฌงคา, เหตุปฺฐิสฺมฺภิทายวสีภาวณญฺเจน โفشฌงคา, เหตุปฺฐิสฺมฺภิทาย วสีภาวปฺตตฺตานมฺปิ โفشฌงคา. (๒)

ปจฺจยญฺเจน โفشฌงคา, ปจฺจยจริยญฺเจน โفشฌงคา, ปจฺจยปริคฺคหญฺเจน โفشฌงคา, ปจฺจยปริวารญฺเจน โفشฌงคา, ปจฺจยปริปฺฐญฺเจน โفشฌงคา, ปจฺจยปริปากญฺเจน โفشฌงคา,

¹ อ.ม., อ. โฟธาย

² ส. พุทฺธิปาปนญฺเจน

³ ส. พุทฺธิสมปาปนญฺเจน

⁴ อ.ม. มูลปริปฺฐญฺเจน

[๑๙] มุลญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. เหตุญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ปรจยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. วิสุทญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อนวชชญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. เนกขมมญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. วิมุตตญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อนาสวญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. วิเวกญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ไวสศคญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา.

มุลจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. เหตุจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ปรจยจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. วิสุทจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อนวชชจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. เนกขมมจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. วิมุตติจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อนาสวจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. วิเวกจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ไวสศคจริยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา.

มุลปริคคญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา ๗เปฯ ไวสศคคปริคคญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. มุลปริวารญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา ๗เปฯ ไวสศคคปริวารญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. มุลปริปุรญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา ๗เปฯ ไวสศคคปริปุรญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. มุลปริปากญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา ๗เปฯ ไวสศคคปริปากญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. มุลปฏิสมภิทญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา ๗เปฯ ไวสศคคปฏิสมภิทญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. มุลปฏิสมภิทาปาปนญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา ๗เปฯ ไวสศคคปฏิสมภิทาปาปนญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. มุลปฏิสมภิทาย วสีภาวนญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา ๗เปฯ ไวสศคคปฏิสมภิทาย วสีภาวนญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา ๗เปฯ .

ปริคคญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ปริวารญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ปริปุรญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. เอกคคญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อวิกเขปญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ปคคญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อวิสารญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อนาวิลญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อนินุชฌญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. เอกตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต จิตตฺตฺต จิตญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อารมมญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. โคจรญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ปหานญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ปริจจาญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. รุกฺขจานญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. วิวญฺญานญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. สนตญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ปณินตญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. วิมุตตญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อนาสวญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ตรณญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อนิมิตตญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ๕ อปฺปนฺนิตฺตญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา.๖ สฺสญญตญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. เอกรสญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อนตฺตวตฺตนญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ยฺคนทญจํ⁶ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. นิยยานญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. เหตุญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ทสฺสนญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. อาริปปเตยฺยญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา.

สมถสฺส อวิกเขปญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. วิปสฺสนาย อนุปสฺสนญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. สมถวิปสฺสนานํ เอกรสญจํ พุชฌนตีติ โฟชฌงคา. ยฺคนทสฺส อนตฺตวตฺตนญจํ

⁵ -๑ อ. อิม ปาจา น ทิสฺสนติ

⁶ ส. อ. ยฺคนทญจํ

พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. สิภขาย สมหาทานญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. อารมมณสฺส โคจรญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ลีนสฺส จิตตสฺส ปคฺคณญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. อุทฺตตสฺส จิตตสฺส นิคฺคณญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. อุโภวิสฺสุทธานํ อชฺฌนุเปกฺขนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. วิเสสชาติคฺคณญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. อุตฺตรวิปริเวธญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. สจฺจจาทิสฺสมญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. นิโรเธ ปติญฺจาทปญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา.

สทฺธินุทฺทริยสฺส อธิโมกฺขนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา ฯเปฯ ปณฺณินุทฺทริยสฺส ทสฺสนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา ฯเปฯ สทฺธาพลสฺส อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา ฯเปฯ ปณฺณวาพลสฺส อวิชฺชทาย อกมฺปิยญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา ฯเปฯ สติสฺสมโฬชฌงคสฺส อุกฺกจฺจานญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา ฯเปฯ อุกฺกขาสมโฬชฌงคสฺส ปฏิสฺสงฺขานญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา ฯเปฯ สมมาทิกฺกสิยา ทสฺสนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา ฯเปฯ สมมาสมาทิสฺส อวิกฺเขปญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา.

อินุทฺทริยานํ อาธิปเตยฺยญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. พลานํ อกมฺปิยญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. โฟชฌงคานํ นิยฺยานญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. มคฺคสฺส เหตุญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. สติปญฺจานานํ อุกฺกจฺจานญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. สมมปฺปชานานํ ปทหนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. อิทฺธิปาทานํ อิชฺฌณญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. สจฺจจานํ ตถญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ปโยคานํ⁷ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺ ญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ผลานํ สจฺจ อิกฺกิริยญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา.

วิตกฺกสฺส อภินิโรปนญจํ⁸ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. วิจฺจารสฺส อุกฺกวิจฺจารญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ปีติยา ผรณญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. สุขสฺส อภิสนฺนทฺนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. จิตตสฺส เอกคฺคณญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. อวชฺชนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. วิชฺชานนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ปชานนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. สณฺชานนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. เอโกทญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา.

อภิญฺญายญจํ⁹ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ปริณฺณาย ตีรณญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ปหานสฺส ปริจฺจาคญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ภาวนาย เอกรณญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. สจฺจอิกฺกิริยาย ผสฺสนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ขนฺธานํ ขนฺธญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. ธาตุนํ ธาตฺตญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. อายตฺนานํ อายตฺนญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. สงฺขตฺตานํ สงฺขตฺตญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา. อสงฺขตฺตสฺส อสงฺขตฺตญจํ พหูชนนตีติ โฟชฌงคา.

⁷ ฉ.ม. มคฺคานํ
⁸ ฉ.ม. อภินิโรปนญจํ
⁹ ฉ.ม., อ. อภิญฺญา ยถาตฺตญจํ

จิตตัญญู พุชฌณตීติ โષฐณงค. จิตตानนตรีयणुं พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส
 ภูจฺจानญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส วิวุญฺญานญุं¹⁰ พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส เหตุญุं
 พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส ปรจฺยญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส วัตถุญุं พุชฌณตīติ
 โષฐณงค. จิตตสฺส ภูมมญุं¹¹ พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส อารมมณญุं พุชฌณตīติ
 โષฐณงค. จิตตวตฺถุสฺส¹² โคจฺรญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส จริยญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค.
 จิตตสฺส คตญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส อภินีหารญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส
 นิยยานญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. จิตตสฺส นิสฺสรณญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค.

เอกตเต อวาชฺชนญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต วิชาญญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค.
 เอกตเต ปชานญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต สณฺชานญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต
 เอโกทญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต อุนฺนิพนฺธญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต
 ปกฺขนทญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ปสฺสีทญุं¹³ พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต
 สนฺติญฺจญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต วมุตตญุं¹⁴ พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต “เอตํ
 สนฺตนุ”ติ ปสฺสนญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ยานีกตญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต
 วัตถุกตญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต อญฺญุจิตญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ปรจิตญุं
 พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต สฺสมารทญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ปรคฺคญุं
 พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ปรिवารญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ปรปฺรูญุं พุชฌณตīติ
 โષฐณงค. เอกตเต สโมชานญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต อธิญฺจานญุं พุชฌณตīติ
 โષฐณงค. เอกตเต อาเสวญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ภาวญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค.
 เอกตเต พนฺธุลิกมมญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต สฺสมุคฺคตญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค.
 เอกตเต สฺวิมุตตญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต พุชฌณญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต
 อญฺพุชฌณญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ปฏฺิพุชฌณญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต
 สมพุชฌณญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต โโพชนญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต
 อญฺโพชนญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ปฏฺิโพชนญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต
 สมโพชนญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต โพธิปกฺกขิยญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต
 อญฺโพธิปกฺกขิยญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ปฏฺิโพธิปกฺกขิยญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค.
 เอกตเต สมโพธิปกฺกขิยญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค. เอกตเต ไซตญุं พุชฌณตīติ โષฐณงค.

¹⁰ อ. วิชาญญุं

¹¹ ฉ.ม. ภูมมญุं, อ. สมมญุं

¹² ฉ.ม., อ. จิตตสฺส

¹³ ส. ปสฺสทญุं

¹⁴ ฉ.ม. วมุจฺจญุं

พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. สจฺฉิกิริยญฺจํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ผสฺสนญฺจํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อภิสมยญฺจํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา.

เนกขมมํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อพฺยาปาทำ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อาโลกสญฺญํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อวิกฺเขปํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ฌมฺมวตฺถานํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ฌาณํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ปามุขฺชํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ปจฺจมชฺชฌานํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ๔เปยฺย อรหตฺตมคฺคํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อรหตฺตผลสฺมาปตฺตี พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา.

อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินทฺริยํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ๔เปยฺย ทสฺสนญฺเจเน ปญฺญินทฺริยํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อสฺสทฺธิเย อกมฺปิยญฺเจเน สทฺธาพลํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ๔เปยฺย อวิชฺชาเย อกมฺปิยญฺเจเน ปญฺญาพลํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อุปฺภูจฺจานญฺเจเน สติสฺมพิษณงคฺคํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ๔เปยฺย ปฏฺิสงฺขานญฺเจเน อุเปกฺขาสมฺพิษณงคฺคํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา.

ทสฺสนญฺเจเน สมฺมาทิฏฺฐี พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ๔เปยฺย อวิกฺเขปญฺเจเน สมฺมาสมมฺมํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อาธิปเตยฺยญฺเจเน อินทฺริยํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อกมฺปิยญฺเจเน พลํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. นิยฺยานญฺจํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. เหตุญฺเจเน มคฺคํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อุปฺภูจฺจานญฺเจเน สติปฺภูจฺจานํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ปทหนญฺเจเน สมฺมปฺปชานํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อิชฺฌนญฺเจเน อิทฺธิปาทำ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ตถญฺเจเน สจฺจํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อวิกฺเขปญฺเจเน สมฺมํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อนุปฺสสฺสนญฺเจเน วิปฺสฺสนํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. เอกรรสญฺเจเน สมฺมวิปฺสฺสนํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อนตฺติวตฺตนญฺเจเน ยฺคนทฺธิ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. สํวรญฺเจเน สึลฺลวิสุทฺธิ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อวิกฺเขปญฺเจเน จิตฺตวิสุทฺธิ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ทสฺสนญฺเจเน ทิฏฺฐิจิวิสุทฺธิ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. มุตฺตญฺเจเน วิโมกฺขํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ปฏฺิเวธญฺเจเน วิชฺชํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ปริจฺจาคญฺเจเน วิมุตฺตี พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. สมุจฺเจทญฺเจเน ๗เย ฌาณํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ปฏฺิปปสฺสทฺถญฺเจเน อนุปฺปาเท ฌาณํ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา.

ฌนฺทํ มฺลญฺเจเน พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. มนสิการํ สมุจฺจฺจานญฺเจเน พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ผสฺสํ สโมชานญฺเจเน พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. เวทนํ สโมสฺสรณญฺเจเน พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. สมมํ ปมฺุขญฺเจเน พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. สตี อาธิปเตยฺยญฺเจเน พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. ปญฺญํ ตทฺตตฺตรญฺเจเน¹⁶ พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. วิมุตฺตี สารญฺเจเน พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา. อมตฺตคฺคํ นิพฺพานํ ปรีโยสฺสานญฺเจเน พหูชนนตีติ โพิษณงคฺคา.

[๒๐] สวาทฺถนิทานํ. ตตฺร โข อายสฺมา สารีปฺตฺโต ภิภฺชฺช อามนฺเตสิ “อาวุโส”ติ.¹⁷ “อาวุโส”ติ โข เต ภิภฺชฺช อายสฺมโต สารีปฺตฺตสฺส ปจฺจสฺสสึ. อายสฺมา สารีปฺตฺโต เอตทวโง :

¹⁶ ตตฺตตฺตรญฺเจนาติปิ ปาโง

¹⁷ อ.ม. อาวุโส ภิภฺชวโงติ

สติดีเม อารุโสะ โพชฌงค์คา. กตเม สตต ? สติสมโพชฌงค์โค ฌมมวิจยสมโพชฌงค์โค ฯเปฯ
 อูเปกขาสมโพชฌงค์โค; อิมเ ชเ อารุโสะ สตต โพชฌงค์คา. อิมส์ สุวาท¹⁸ อารุโสะ สตตตุนนั
 โพชฌงค์คานั เยน เยน โพชฌงค์เคน อากงขามิ ปุพพณฺหสมยั วิหริตุ, เตน เตน โพชฌงค์เคน,
 ปุพพณฺหสมยั วิหรามิ. เยน เยน โพชฌงค์เคน อากงขามิ มชฺฌนฺตีกสมยั ฯเปฯ สายณฺหสมยั
 วิหริตุ, เตน เตน โพชฌงค์เคน สายณฺหสมยั วิหรามิ. สติสมโพชฌงค์โค อิติ เจ เม อารุโสะ โหติ,
 “อปปมาโณ”ติ เม โหติ, “สุสมารุโ”ติ เม โหติ, “ติฏฺฐนฺตํ จรํ¹⁹ ติฏฺฐตี”ติ ปชานามิ, สเจปี เม
 จวติ, “อิทปฺปจฺจยา เม จวตี”ติ ปชานามิ. ฌมมวิจยสมโพชฌงค์โค ฯเปฯ อูเปกขาสมโพชฌงค์โค อิติ
 เจ เม อารุโสะ โหติ, “อปปมาโณ”ติ เม โหติ, “สุสมารุโ”ติ เม โหติ, “ติฏฺฐนฺตํ จรํ ติฏฺฐตี”ติ
 ปชานามิ. สเจปี เม จวติ, “อิทปฺปจฺจยา เม จวตี”ติ ปชานามิ.

เสยฺยถาปี อารุโสะ รบโถ วา ราชมหามตตสฺส วา นานารตตานั ทุสฺสานั ทุสฺสกรณฺทโก
 ปุโร อสฺส, โส ยถฺยทเว ทุสฺสยฺคํ อากงเขยฺย ปุพพณฺหสมเย ปารุปีตุ, ตนฺตทเว ทุสฺสยฺคํ ปุพพณฺห
 สมยั ปารุเปยฺย. ยถฺยทเว ทุสฺสยฺคํ อากงเขยฺย มชฺฌนฺตีกสมยั ฯเปฯ สายณฺหสมยั ปารุปีตุ,
 ตนฺตทเว ทุสฺสยฺคํ สายณฺหสมยั ปารุเปยฺย. เอวเมว ชเ อหิ อารุโสะ อิมส์²⁰ สตตตุนนั โพชฌงค์คานั
 เยน เยน โพชฌงค์เคน อากงขามิ ปุพพณฺหสมยั วิหริตุ, เตน เตน โพชฌงค์เคน ปุพพณฺหสมยั
 วิหรามิ. เยน เยน โพชฌงค์เคน อากงขามิ มชฺฌนฺตีกสมยั ฯเปฯ สายณฺหสมยั วิหริตุ, เตน เตน
 โพชฌงค์เคน สายณฺหสมยั วิหรามิ. สติสมโพชฌงค์โค อิติ เจ เม อารุโสะ โหติ, “อปปมาโณ”ติ เม
 โหติ, “สุสมารุโ”ติ เม โหติ, “ติฏฺฐนฺตํ จรํ ติฏฺฐตี”ติ ปชานามิ, สเจปี เม จวติ, “อิทปฺปจฺจยา เม
 จวตี”ติ ปชานามิ ฯเปฯ อูเปกขาสมโพชฌงค์โค อิติ เจ เม อารุโสะ โหติ, “อปปมาโณ”ติ เม โหติ,
 “สุสมารุโ”ติ เม โหติ, “ติฏฺฐนฺตํ จรํ ติฏฺฐตี”ติ ปชานามิ, สเจปี เม จวติ, “อิทปฺปจฺจยา เม
 จวตี”ติ ปชานามิ.

สฺตตฺตุนฺตนิทฺทส

[๒๑] กถิ สติสมโพชฌงค์โค อิติ เจ เม โหตีติ โพชฌงค์โค ? ยาวตา นิโรชฺฐปฺภฺจาทิ, ตาวตา
 สติสมโพชฌงค์โค, อิติ เจ เม โหตีติ โพชฌงค์โค. เสยฺยถาปี เตลปฺปทีปสฺส ฌายโต ยาวตา อจฺฉิ,
 ตาวตา วณฺโณ. ยาวตา วณฺโณ, ตาวตา อจฺฉิ. เอวเมว ยาวตา นิโรชฺฐปฺภฺจาทิ, ตาวตา
 สติสมโพชฌงค์โค, อิติ เจ เม โหตีติ โพชฌงค์โค.

¹⁸ อ.ม. ขวาท

¹⁹ อ.ม. จ นั, อ. วจณั. เอวมฺปริปี

²⁰ อ. อัย ปาโจ น ทิสฺสติ

กถํ อปฺปมาณํ อิติ เม โหตีติ โفشฺฌงฺโค ? ปมาณวนตา²¹ กิเลสํ สฬฺเพว²² ปริยฺญูจํานาเยว²³ สงฺขารํ ไปโนพฺภวิกา, อปฺปมาณํ นิโรโธ อจฺจญฺเจเน อสงฺขตญฺเจเน ยาวตา นิโรชฺฐปฺภุจําทิ, ตาวตา อปฺปมาณํ อิติ เจ เม โหตีติ โفشฺฌงฺโค.

กถํ สฺสูสมารทฺโธ อิติ เจ เม โหตีติ โفشฺฌงฺโค ? วิสฺมา กิเลสํ สฬฺเพว ปริยฺญูจํานาเยว สงฺขารํ ไปโนพฺภวิกา, สมณฺโหม นิโรโธ สนฺตญฺเจเน ปณฺีตญฺเจเน ยาวตา นิโรชฺฐปฺภุจําทิ, ตาวตา สฺสูสมารทฺโธ, อิติ เจ เม โหตีติ โفشฺฌงฺโค.

กถํ ติญฺจฺจนฺตํ จรํ ติญฺจฺจตีติ ปชานามิ, สเจปิ จวติ, อิทปฺปจฺจยา เม²⁴ จวตีติ ปชานามิ . กติหากาเรหิ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ, กติหากาเรหิ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ ? อญฺจหากาเรหิ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ, อญฺจหากาเรหิ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ.

กตเมหิ อญฺจหากาเรหิ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ ? อญฺจปฺปาหํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ, อญฺจปฺปาหํ อนาวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ, อญฺจปฺปวตฺตํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ, ปวตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ, อนิมิตฺตํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ, นิमितฺตํ อนาวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ, นิโรธํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ, สงฺขารํ อนาวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ; อิมเอหิ อญฺจหากาเรหิ สติสมฺโพชฺฌงฺโค ติญฺจฺจติ.

กตเมหิ อญฺจหากาเรหิ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ ? อญฺจปฺปาหํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ, อญฺจปฺปาหํ อนาวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ, ปวตฺตํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ, อญฺจปฺปวตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ, นิमितฺตํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ, อนิมิตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ, สงฺขารํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ, นิโรธํ อนาวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ. อิมเอหิ อญฺจหากาเรหิ สติสมฺโพชฺฌงฺโค จวติ. เอวํ ติญฺจฺจนฺตํ จรํ ติญฺจฺจตีติ ปชานามิ. สเจปิ จวติ, อิทปฺปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามิ ฯ

กถํ อญฺจปฺปาหํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค อิติ เจ เม โหตีติ โفشฺฌงฺโค ? ยาวตา นิโรชฺฐปฺภุจําทิ, ตาวตา อญฺจปฺปาหํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค อิติ เจ เม โหตีติ โفشฺฌงฺโค. เสยฺยถาปิ เตลปฺปทีปสฺส ฉายโต ยาวตา อจฺจ, ตาวตา วณฺุณ. ยาวตา วณฺุณ, ตาวตา อจฺจ, เอวเมว ยาวตา นิโรชฺฐปฺภุจําทิ, ตาวตา อญฺจปฺปาหํ อวชฺชิตตฺตํ สติสมฺโพชฺฌงฺโค อิติ เจ เม²⁵ โหตีติ โفشฺฌงฺโค.

²¹ อ.ม. ปมาณพฺพธา, อ. ปมาณพฺพธา

²² อ.ม., อ. สฬฺเพว จ

²³ อ.ม., อ. เย จ. เอวฺมฺปริปี

²⁴ อ.ม., อ. เมสฺทโท น ทิสฺสตี

²⁵ อ.ม. เมสฺทโท น ทิสฺสตี

กถํ อปฺปมาโณ อิติ เม โหตีติ โฟชฺฌนฺคา ? ปมาณวฺนตา กิเลสํ สพฺเพว ปริยฺญํจํนา เวย สงฺขารํ ไปโนพฺภวิกา, อปฺปมาโณ นิโรธํ อจฺจณฺเณน อสงฺขตณฺเณน. ยาวตา นิโรธฺฐปฺภุจํติ, ตาวตา อปฺปมาโณ อิติ เจ เม โหตีติ โฟชฺฌนฺโค.

กถํ สฺสํมารทฺโธ อิติ เม โหตีติ โฟชฺฌนฺโค ? วิสฺมา กิเลสํ สพฺเพว ปริยฺญํจํนา เวย สงฺขารํ ไปโนพฺภวิกา, สมนฺมโม นิโรธํ สนฺตณฺเณน ปณฺีตณฺเณน. ยาวตา นิโรธฺฐปฺภุจํติ, ตาวตา สฺสํมารทฺโธ อิติ เจ เม โหตีติ โฟชฺฌนฺโค.

กถํ ติญฺจนฺตํ จรํ ติญฺจตีติ ปชานามิ ? สเจปี จวติ อิทฺปปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามิ. กติหากาเรหิ อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, กติหากาเรหิ อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ ? อญฺจหากาเรหิ อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, อญฺจหากาเรหิ อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ.

กตเมหิ อญฺจหากาเรหิ อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ ? อนุปฺปาทํ อวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, อฺปฺปาทํ อนาวชฺชิตตฺตา ²⁶โฟชฺฌนฺคา จิตฺตสฺส อภินีหารณฺจํ พุชฺฌนฺตตีติ โฟชฺฌนฺคา จิตฺตสฺส นียฺยานณฺจํ พุชฺฌนฺตตีติ โฟชฺฌนฺคา จิตฺตสฺส นิสฺสรณณฺจํ²⁷ อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, อฺปฺปวตฺตํ อวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, ปวตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, อนิมิตฺตํ อวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, นิมิตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, นิโรธํ อวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, สงฺขารํ อนาวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ, อิเมหิ อญฺจหากาเรหิ อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค ติญฺจติ.

กตเมหิ อญฺจหากาเรหิ อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ ? อฺปฺปาทํ อวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺคา จวติ, อนุปฺปาทํ อนาวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ, ปวตฺตํ อวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ, อฺปฺปวตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ, นิมิตฺตํ อวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ, อนิมิตฺตํ อนาวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ, สงฺขารํ อวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ, นิโรธํ อนาวชฺชิตตฺตา อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ, อิเมหิ อญฺจหากาเรหิ อฺเปกฺขาสมฺโโฟชฺฌนฺโค จวติ, เหวํ ติญฺจนฺตํ จรํ ติญฺจตีติ ปชานามิ, สเจปี จวติ, อิทฺปปจฺจยา เม จวตีติ ปชานามิ²⁷.

โฟชฺฌนฺคกถา นิฏฺฐิตา.

²⁶ -^๑ อ.ม., อ. โฟชฺฌนฺคา จิตฺตสฺส ... จิตฺตสฺส นิสฺสรณณฺจํ นตี อิเม ปาจา น ทิสฺสนตี

²⁷ อ.ม. อิติสทฺโท น ทิสฺสนตี

๔. เมตตากถา

[๒๒] สาวตถินิทานัน. เมตตตาย ภิกขเว เจโตวิมุตติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตตาย ยานীগตตาย วตถุกตตาย อนุญจิตาย ปริจิตาย สุตมารทตตาย เอกาทธานิสส์สา ปาฏิกงขา : กตเม เอกาทส ? สุขัง สุขัตติ, สุขัง ปฏิพุชฺชตติ, น ปาปกัง สุขินัง ปสฺสตติ, มนุสฺसानัง ปิโย โหติ, อมนุสฺसानัง ปิโย โหติ, เทวตา รกฺขณตติ, นาสฺส อคฺคิ วา วิสํ วา สตถํ วา กมตติ, ตฺวํ จิตตํ สมာธิตติ, มุขวณฺโณ วิปฺปสํโหตติ, อสมมฺพุทฺโห กาลํ กโรตติ, อุตฺตรํ อปฺปฏิวิชฺฌนฺโต พุรหฺมโลกุปโค โหติ. เมตตตาย ภิกขเว เจโตวิมุตติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตตาย ยานীগตตาย วตถุกตตาย อนุญจิตาย ปริจิตาย สุตมารทตตาย อิมเ เอกาทธานิสส์สา ปาฏิกงขา.

อตฺถิ อโนฺธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ, อตฺถิ โอิธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ, อตฺถิ ทิสฺสา ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ. กตฺติหากาเรหิ อโนฺธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ, กตฺติหากาเรหิ โอิธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ, กตฺติหากาเรหิ ทิสฺสา ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ ? ปญฺจหากาเรหิ อโนฺธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ, สตฺตหากาเรหิ โอิธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ, ทสฺหากาเรหิ ทิสฺสา ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

กตฺเมหิ ปญฺจหากาเรหิ อโนฺธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ ? สพฺเพ สตฺตา อเวรฺวา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆฺมา สุขี อตฺตานัง ปรีหฺรณฺตุ. สพฺเพ ปาณา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ญฺตฺตา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ปุคฺคฺลา ๕เปฺยฺ สพฺเพ อตฺตภาวปริยาปนฺนา อเวรฺวา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆฺมา สุขี อตฺตานัง ปรีหฺรณฺตุตติ. อิมฺเห ปญฺจหากาเรหิ อโนฺธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

กตฺเมหิ สตฺตหากาเรหิ โอิธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ ? สพฺเพ อิตฺถิโย อเวรฺวา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆฺมา สุขี อตฺตานัง ปรีหฺรณฺตุ. สพฺเพ ปุริสา ๕เปฺยฺ สพฺเพ อริยา. สพฺเพ อนริยา. สพฺเพ เทวา. สพฺเพ มนุสฺสา. สพฺเพ วินิปาติกา อเวรฺวา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆฺมา สุขี อตฺตานัง ปรีหฺรณฺตุตติ. อิมฺเห สตฺตหากาเรหิ โอิธิสฺส ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

กตฺเมหิ ทสฺหากาเรหิ ทิสฺสา ฝรณฺนา เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ ? สพฺเพ ปุรฺตฺถิมาย ทิสฺสาย สตฺตา อเวรฺวา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆฺมา สุขี อตฺตานัง ปรีหฺรณฺตุ, สพฺเพ ปจฺฉิมาย ทิสฺสาย สตฺตา ๕เปฺยฺ สพฺเพ อุตฺตราย ทิสฺสาย สตฺตา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ทกฺขิณาย ทิสฺสาย สตฺตา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ปุรฺตฺถิมาย อนุทิสฺสาย สตฺตา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ปจฺฉิมาย อนุทิสฺสาย สตฺตา ๕เปฺยฺ สพฺเพ อุตฺตราย อนุทิสฺสาย สตฺตา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ทกฺขิณาย อนุทิสฺสาย สตฺตา ๕เปฺยฺ สพฺเพ เหฎฺฐิมาย ทิสฺสาย สตฺตา ๕เปฺยฺ สพฺเพ อูปริมาย ทิสฺสาย สตฺตา อเวรฺวา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆฺมา สุขี อตฺตานัง ปรีหฺรณฺตุ. สพฺเพ ปุรฺตฺถิมาย ทิสฺสาย ปาณา ๕เปฺยฺ ญฺตฺตา ปุคฺคฺลา. อตฺตภาวปริยาปนฺนา. สพฺเพ อิตฺถิโย. สพฺเพ ปุริสา. สพฺเพ อริยา. สพฺเพ อนริยา. สพฺเพ เทวา. สพฺเพ มนุสฺสา. สพฺเพ วินิปาติกา อเวรฺวา อพฺยาปชฺฌมา อนีฆฺมา สุขี อตฺตานัง ปรีหฺรณฺตุ. สพฺเพ ปจฺฉิมาย ทิสฺสาย วินิปาติกา ๕เปฺยฺ สพฺเพ อุตฺตราย ทิสฺสาย วินิปาติกา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ทกฺขิณาย ทิสฺสาย วินิปาติกา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ปุรฺตฺถิมาย อนุทิสฺสาย วินิปาติกา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ปจฺฉิมาย อนุทิสฺสาย วินิปาติกา ๕เปฺยฺ สพฺเพ อุตฺตราย อนุทิสฺสาย วินิปาติกา ๕เปฺยฺ สพฺเพ ทกฺขิณาย อนุทิสฺสาย วินิปาติกา ๕เปฺยฺ สพฺเพ เหฎฺฐิมาย ทิสฺสาย วินิปาติกา ๕เปฺยฺ สพฺเพ อูปริมาย ทิสฺสาย วินิปาติกา

อเวรา อพยาปชฺฐมา อนีฆา สุขี อตฺตานํ ปรีหฺรณฺตฺติ. อิมฺหิ ทสฺหากาเรหิ ทิสฺสา ฆรณฺนา เมตฺตฺตา เจโตวิมฺตฺติ.

๑. อินฺทฺริยวาระ

[๒๓] สพฺเพสฺส สตฺตฺตานํ ปีฬฺนํ วชฺเชตฺวา อปฺปีฬฺนาย อฺปชฺฌาตํ วชฺเชตฺวา อณฺุปชฺฌาเตน, สนฺตฺตาปํ วชฺเชตฺวา อสนฺตฺตาเปน ปรียาทาณํ วชฺเชตฺวา อปรียาทาเนน, วิเหสฺสํ วชฺเชตฺวา อวิเหสฺสาย สพฺเพ สตฺตฺตา อเวรีโน โหณฺตุ, มา เวรีโน. สุขีโน โหณฺตุ, มา ทฺกฺขีโน. สุขีตฺตฺตา โหณฺตุ, มา ทฺกฺขีตฺตฺตาติ อิมฺหิ อญฺุจฺหากาเรหิ สพฺเพ สตฺเต เมตฺตฺตายตฺตีติ เมตฺตฺตา. ตํ ฆมฺมํ เจตฺยตฺตีติ เจโต. สพฺพพฺยาปาทปรียฺญฺุจฺจาเนหิ วิมฺุจฺจตฺตี^{๒๘} วิมฺตฺติ. เมตฺตฺตา จ เจโต จ เจโตวิมฺตฺติ^{๒๙} จาติ เมตฺตฺตา เจโตวิมฺตฺติ.

สพฺเพ สตฺตฺตา อเวรีโน โหณฺตุ, เขมิโน โหณฺตุ, สุขีโน โหณฺตฺติ สทฺถาย อธิมฺุจฺจติ. สทฺธินฺทฺริย ปรีภาวิตฺตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ.

สพฺเพ สตฺตฺตา อเวรีโน โหณฺตุ, เขมิโน โหณฺตุ, สุขีโน โหณฺตฺติ วีริยํ ปคฺคณฺหาติ. วีริยิณฺทฺริย ปรีภาวิตฺตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ.

สพฺเพ สตฺตฺตา อเวรีโน โหณฺตุ, เขมิโน โหณฺตุ, สุขีโน โหณฺตฺติ สตี อฺปญฺุจฺจาเปติ. สติณฺทฺริย ปรีภาวิตฺตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ.

สพฺเพ สตฺตฺตา อเวรีโน โหณฺตุ, เขมิโน โหณฺตุ, สุขีโน โหณฺตฺติ จิตฺตํ สมาทฺหติ. สมาธิณฺทฺริย ปรีภาวิตฺตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ.

สพฺเพ สตฺตฺตา อเวรีโน โหณฺตุ, เขมิโน โหณฺตุ, สุขีโน โหณฺตฺติ, ปญฺเญาย ปชานาติ. ปญฺเญนฺทฺริยปรีภาวิตฺตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ.

อิมานิ ปญฺจิณฺทฺริยานิ เมตฺตฺตาย เจโตวิมฺตฺติยา อาเสวนา โหณฺติ. อิมฺหิ ปญฺจหิณฺทฺริเยหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ อาเสวียติ. อิมานิ ปญฺจิณฺทฺริยานิ เมตฺตฺตาย เจโตวิมฺตฺติยา ภาวนา โหณฺติ. อิมฺหิ ปญฺจหิณฺทฺริเยหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ ภาวียติ. อิมานิ ปญฺจิณฺทฺริยานิ เมตฺตฺตาย เจโตวิมฺตฺติยา พหุสฺสีกตา โหณฺติ. อิมฺหิ ปญฺจหิณฺทฺริเยหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ พหุสฺสีก्रीयติ. อิมานิ ปญฺจิณฺทฺริยานิ เมตฺตฺตาย เจโตวิมฺตฺติยา อลงฺการา โหณฺติ. อิมฺหิ ปญฺจหิณฺทฺริเยหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ สุวาลงฺกตา โหติ. อิมานิ ปญฺจิณฺทฺริยานิ เมตฺตฺตาย เจโตวิมฺตฺติยา ปรีกฺขารา โหณฺติ. อิมฺหิ ปญฺจหิณฺทฺริเยหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ สฺปรีกฺขตา โหติ. อิมานิ ปญฺจิณฺทฺริยานิ เมตฺตฺตาย เจโตวิมฺตฺติยา ปรีวารา โหณฺติ. อิมฺหิ ปญฺจหิณฺทฺริเยหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมฺตฺติ สฺปรีวฺตา โหติ. อิมานิ ปญฺจิณฺทฺริยานิ เมตฺตฺตาย เจโต วิมฺตฺติยา อาเสวนา โหณฺติ, ภาวนา โหณฺติ, พหุสฺสีกตา โหณฺติ, อลงฺการา โหณฺติ, ปรีกฺขารา โหณฺติ, ปรีวารา โหณฺติ, ปารีวฺรี โหณฺติ, สทฺคตา โหณฺติ, สทฺชาตา โหณฺติ, สฺสญฺุจฺจา โหณฺติ, สมฺปญฺตฺตา โหณฺติ, ปกฺขนฺทฺนา โหณฺติ, ปสฺสิทฺนา โหณฺติ, สนฺตฺติญฺุจฺจา โหณฺติ, วิมฺุจฺจนา โหณฺติ, “เอตํ สนฺตฺน”ติ

^{๒๘} อ.ม., อ. วิมฺุจฺจตฺตี

^{๒๙} อ.ม., อ. เจโต จ วิมฺตฺติ จาติ. เอวฺมฺปรีปี

ปัสสนา³⁰ โหนฺติ, ยานীগตา โหนฺติ, วตฺถุกตา โหนฺติ, อนฺนุจฺจิตา โหนฺติ, ปริจฺจิตา โหนฺติ, สฺสุมารทฺธา โหนฺติ, สฺสฺภาวิตา โหนฺติ, สฺสฺวาริฏฺฐจฺจิตา โหนฺติ, สฺสฺสมุคฺคตา โหนฺติ. สฺสฺวิมุตฺตา โหนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ ไชเตนฺติ ปตาเปนฺติ.³¹

๒. พลवार

[๒๔] สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ, เขมิโน โหนฺตุ, สฺขินีโน โหนฺตุติ อสฺสทฺธิเย น กมฺปติ. สทฺธาพลปริภาวิตา ไหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ, เขมิโน โหนฺตุ, สฺขินีโน โหนฺตุติ โกสชฺเช น กมฺปติ. วิริยพลปริภาวิตา ไหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ, เขมิโน โหนฺตุ, สฺขินีโน โหนฺตุติ ปมาเท น กมฺปติ. สติพลปริภาวิตา ไหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ, เขมิโน โหนฺตุ, สฺขินีโน โหนฺตุติ อุตฺทจฺเจ น กมฺปติ. สมาธิพลปริภาวิตา ไหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ, เขมิโน โหนฺตุ, สฺขินีโน โหนฺตุติ อวิชฺชาย น กมฺปติ. ปญฺญาพลปริภาวิตา ไหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

อิมาณี ปญฺจ พลาณี เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา โหนฺติ. อิเมหิ ปญฺจหิ พลฺเลหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ อาเสวียติ. อิมาณี ปญฺจ พลาณี เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา ภาวนา โหนฺติ. อิเมหิ ปญฺจหิ พลฺเลหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ ภาวียติ. อิมาณี ปญฺจ พลาณี เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา พหุสีกฺตา โหนฺติ. อิเมหิ ปญฺจหิ พลฺเลหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ พหุสีกฺกรียติ. อิมาณี ปญฺจ พลาณี เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา อลงฺการา โหนฺติ. อิเมหิ ปญฺจหิ พลฺเลหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ สฺวาลงฺกตา ไหติ. อิมาณี ปญฺจ พลาณี เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา ปริกฺขารา โหนฺติ. อิเมหิ ปญฺจหิ พลฺเลหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ สฺุปริกฺขตา ไหติ. อิมาณี ปญฺจ พลาณี เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา ปริวารา โหนฺติ. อิเมหิ ปญฺจหิ พลฺเลหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ สฺุปริวูตา ไหติ. อิมาณี ปญฺจ พลาณี เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา โหนฺติ, ภาวนา โหนฺติ, พหุสีกฺตา โหนฺติ, อลงฺการา โหนฺติ, ปริกฺขารา โหนฺติ, ปริวารา โหนฺติ, ปาริปุรี โหนฺติ, สหคฺตา โหนฺติ, สหชาตา โหนฺติ, สํสฺฐา โหนฺติ, สมฺปยุตฺตา โหนฺติ, ปกฺขนฺทนา โหนฺติ, ปสฺสึทนา โหนฺติ, สนฺตฺติฏฺฐนา โหนฺติ, วิมฺุจฺจนา โหนฺติ, “เอตํ สนฺตฺน”ติ ปัสสนา โหนฺติ, ยานীগตา โหนฺติ, วตฺถุกตา โหนฺติ, อนฺนุจฺจิตา โหนฺติ, ปริจฺจิตา โหนฺติ, สฺสุมารทฺธา โหนฺติ, สฺสฺภาวิตา โหนฺติ, สฺสฺวาริฏฺฐจฺจิตา โหนฺติ, สฺสฺสมุคฺคตา โหนฺติ, สฺสฺวิมุตฺตา โหนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ ไชเตนฺติ ปตาเปนฺติ.

³⁰ อ.ม. ผัสสนา. เอมฺปฺริปี

³¹ สී., อี. สพฺพวาเรสุ ปภาเสนฺตีติ ปาโจ

๓. โفشฌงควาร

[๒๕] สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุขีโน โหนตุตี สตี อูปฏฺฐาเปตี. สติสมโفشฌงคปริภาวิตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา ๗เปฯ ปญฺญาถ ปวีจฺฉินาตี,³² ฌมฺมวิจยสมโفشฌงคปริภาวิตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา ๗เปฯ วีริยํ ปคฺคณฺหาตี. วีริยสมโفشฌงคปริภาวิตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา ๗เปฯ ปริฬาหํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภตี. ปิตฺติสมโفشฌงคปริภาวิตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา ๗เปฯ ทฺฐุจฺจลฺลํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภตี. ปสฺสทฺธิสมโفشฌงคปริภาวิตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุขีโน โหนตุตี จิตฺตํ สฺมาทฺหตี. สฺมาฉิสมโفشฌงคปริภาวิตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุขีโน โหนตุตี ฌาเณน กิเลเส ปฏิสงฺขาที. อฺเปกฺขาสมโفشฌงคปริภาวิตา โหติ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

อิเม สตฺต โفشฌงควา เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา โหนตี. อิเมหิ สตฺตฺหิ โفشฌงควเหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ อาเสวียตี. อิเม สตฺต โفشฌงควา เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา ภาวนา โหนตี. อิเมหิ สตฺตฺหิ โفشฌงควเหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ ภาวียตี. อิเม สตฺต โفشฌงควา เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา พหุสฺสีกฺตา โหนตี. อิเมหิ สตฺตฺหิ โفشฌงควเหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ พหุสฺสีกรียตี. อิเม สตฺต โفشฌงควา เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา อลงฺการา โหนตี. อิเมหิ สตฺตฺหิ โفشฌงควเหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ สฺวาลงฺกตา โหตี. อิเม สตฺต โفشฌงควา เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา ปริกฺขารา โหนตี. อิเมหิ สตฺตฺหิ โفشฌงควเหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ สฺปริกฺขตา โหตี. อิเม สตฺต โفشฌงควา เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา ปริวารา โหนตี. อิเมหิ สตฺตฺหิ โفشฌงควเหิ เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺติ สฺปริวตา โหตี. อิเม สตฺต โفشฌงควา เมตฺตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา โหนตี. ภาวนา โหนตี, พหุสฺสีกฺตา โหนตี, อลงฺการา โหนตี, ปริกฺขารา โหนตี, ปริวารา โหนตี, ปาวิปฺฐี โหนตี, สหคฺตา โหนตี, สหชาตา โหนตี, สฺสฏฺฐา โหนตี, สมฺปยุตฺตา โหนตี, ปกฺขนฺทนา โหนตี, ปสฺสีทฺนา โหนตี, สนฺติฏฺฐนา โหนตี, วิมฺุจฺจนา โหนตี, “เอตฺตํ สนฺตฺน”ตี ปสฺสนา โหนตี, ยานีกฺตา โหนตี, วตฺถุกฺตา โหนตี, อณฺุจฺจิตา โหนตี, ปรีจิตา โหนตี, สฺสุสมารฺทฺธา โหนตี, สฺสุภาวิตา โหนตี, สฺสุวาทฺตฺจิตา โหนตี, สฺสุสมุคฺคตา โหนตี, สฺสุวิมุตฺตา โหนตี นิพฺพตฺเตนฺตี โชเตนฺตี ปตาเปนฺตี.

³² อ. ปริจฉินาตี

๔. มคฺคังควาร

[๒๖] สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชีโน โหนตุติ สมฺมา ปสฺสตี. สมฺมาทิกฺกุจิปรีภาวิตา โหตี เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชีโน โหนตุติ สมฺมา อภินิโรเปตี. สมฺมา สงฺกปฺปปรีภาวิตา โหตี เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชีโน โหนตุติ สมฺมา ปรีคฺคณฺหาตี. สมฺมา วาจาปรีภาวิตา โหตี เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชีโน โหนตุติ สมฺมา สมฺภูจฺจาเปตี. สมฺมากมฺมฺนตฺปรีภาวิตา โหตี เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชีโน โหนตุติ สมฺมา โวทาเปตี. สมฺมาอาชฺว ปรีภาวิตา โหตี เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชีโน โหนตุติ สมฺมา ปคฺคณฺหาตี. สมฺมาวាយามปรีภาวิตา โหตี เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชีโน โหนตุติ สมฺมา อุปฺภูจฺจาเปตี. สมฺมาสตี ปรีภาวิตา โหตี เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

สพฺเพ สตฺตา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชีโน โหนตุติ สมฺมา สฺมาทตี. สมฺมาสมาธิ ปรีภาวิตา โหตี เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ.

อิเม อญฺจ มคฺคังคา เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา โหนตี. อิเมหิ อญฺจหิ มคฺคังเคหิ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ อาเสวียตี. อิเม อญฺจ มคฺคังคา เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา ภาวนา โหนตี. อิเมหิ อญฺจหิ มคฺคังเคหิ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ ภาวียตี. อิเม อญฺจ มคฺคังคา เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา พหุสํกตา โหนตี. อิเมหิ อญฺจหิ มคฺคังเคหิ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ พหุสํกรียตี. อิเม อญฺจ มคฺคังคา เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา อลงฺการา โหนตี. อิเมหิ อญฺจหิ มคฺคังเคหิ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ สฺวาลงฺกตา โหนตี. อิเม อญฺจ มคฺคังคา เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา ปรีกฺขารา โหนตี. อิเมหิ อญฺจหิ มคฺคังเคหิ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ สฺปรีกฺขตา โหตี. อิเม อญฺจ มคฺคังคา เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา ปรีวารา โหนตี. อิเมหิ อญฺจหิ มคฺคังเคหิ เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ สฺปรีวุตา โหตี. อิเม อญฺจ มคฺคังคา เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา อาเสวนา โหนตี, ภาวนา โหนตี, พหุสํกตา โหนตี, อลงฺการา โหนตี, ปรีกฺขารา โหนตี, ปรีวารา โหนตี, ปารีปฺปรี โหนตี, สหคฺตา โหนตี, สหชาตา โหนตี, สํสฺกฺกา โหนตี, สมฺปยุตฺตา โหนตี, ปกฺขนฺทนา โหนตี, ปสฺสีทนา โหนตี, สนฺตฺติญฺจนา โหนตี, วิมฺุจฺจนา โหนตี, “เอตํ สนฺตฺน”ตี ปสฺสนา โหนตี, ยานีกตา โหนตี, วตฺถุกตา โหนตี, อนุญฺจิตา โหนตี, ปรีจิตา โหนตี, สุสฺมาทฺธา โหนตี, สุภาวิตา โหนตี, สุวาธฺมิญฺจิตา โหนตี, สุสมฺมุคฺคตา โหนตี, สุวิมุตฺตา โหนตี นิพฺพตฺเตนฺตี โชเตนฺตี ปตาเปนฺตี.

[๒๗] สพฺเพสํ ปาณานํ ๕เปฯ สพฺเพสํ ญฺตานํ. สพฺเพสํ ปุคฺคฺลานํ. สพฺเพสํ อตฺตภาวปรียา ปนฺนानํ. สพฺพาสํ อิตฺถินํ. สพฺเพสํ ปุริสานํ. สพฺเพสํ อริยานํ. สพฺเพสํ อนริยานํ. สพฺเพสํ เทวานํ. สพฺเพสํ มนุสฺसानํ. สพฺเพสํ วินิปาติกานํ ปีฬนํ วชฺเชตฺวา อปีฬนาย อุปฺฆาตํ วชฺเชตฺวา

อนุปฆาเตน, สนฺตาปํ วชฺเชตฺวา อสนฺตาเปเน, ปริยาทานํ วชฺเชตฺวา อปริยาทาเนน, วิหยังฺ
 วชฺเชตฺวา อวิหสายนํ สพฺเพ วินิปาติกา อเวรีโน โหนฺตุ, มา เวรฺวิน. สุขีโน โหนฺตุ, มา ทุกฺขีโน.
 สุขิตตฺตา โหนฺตุ, มา ทุกฺขิตตฺตาติ อิมฺหิ อญฺจหากาเรหิ สพฺเพ วินิปาติเก เมตฺตายตีติ เมตฺตา, ตํ
 ฌมฺมํ เจตยตีติ เจโต, สพฺพพฺยาปาทปริยฺยญฺจानะหิ มุจฺจตีติ³³ วิมฺุตฺติ, เมตฺตา จ เจโต จ วิมฺุตฺติ จาติ
 เมตฺตาเจโตวิมฺุตฺติ.

สพฺเพ วินิปาติกา อเวรีโน โหนฺตุ, เขมิโน โหนฺตุ, สุขีโน โหนฺตุติ สทฺธาย อธิมุจฺจติ.
 สทฺธินฺทฺริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตาเจโตวิมฺุตฺติ ๗เปฯ นิพฺพตฺเตนฺติ โชเตนฺติ ปตาเปนฺติ.

สพฺเพสํ ปุรตฺถิมา ย ทิสาย สตฺตานํ ๗เปฯ สพฺเพสํ ปจฺจิมาย ทิสาย สตฺตานํ. สพฺเพสํ
 อุตฺตราย ทิสาย สตฺตานํ. สพฺเพสํ ทกฺขิณาย ทิสาย สตฺตานํ. สพฺเพสํ ปุรตฺถิมา อนุทิสาย
 สตฺตานํ. สพฺเพสํ ปจฺจิมาย อนุทิสาย สตฺตานํ. สพฺเพสํ อุตฺตราย อนุทิสาย สตฺตานํ. สพฺเพสํ
 ทกฺขิณาย อนุทิสาย สตฺตานํ. สพฺเพสํ เหมจฺจิมาย ทิสาย สตฺตานํ. สพฺเพสํ อูปริมาย ทิสาย สตฺตานํ
 ปีฬนํ วชฺเชตฺวา อปีฬนายน, อูปฆาตํ วชฺเชตฺวา อนุปฆาเตน, สนฺตาปํ วชฺเชตฺวา อสนฺตาเปเน,
 ปริยาทานํ วชฺเชตฺวา อปริยาทาเนน, วิหยังฺ วชฺเชตฺวา อวิหสายนํ สพฺเพ อูปริมาย ทิสาย สตฺตา
 อเวรีโน โหนฺตุ, มา เวรฺวิน. สุขีโน โหนฺตุ, มา ทุกฺขีโน. สุขิตตฺตา โหนฺตุ, มา ทุกฺขิตตฺตาติ. อิมฺหิ
 อญฺจหากาเรหิ สพฺเพ อูปริมาย ทิสาย สตฺเต เมตฺตายตีติ เมตฺตา, ตํ ฌมฺมํ เจตยตีติ เจโต,
 สพฺพพฺยาปาทปริยฺยญฺจานะหิ วิมฺุจฺจตีติ วิมฺุตฺติ, เมตฺตา จ เจโต จ วิมฺุตฺติ จาติ เมตฺตาเจโตวิมฺุตฺติ.

สพฺเพ อูปริมาย ทิสาย สตฺตา อเวรีโน โหนฺตุ, เขมิโน โหนฺตุ, สุขีโน โหนฺตุติ สทฺธาย
 อธิมุจฺจติ. สทฺธินฺทฺริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตาเจโตวิมฺุตฺติ ๗เปฯ นิพฺพตฺเตนฺติ โชเตนฺติ ปตาเปนฺติ.

สพฺเพสํ ปุรตฺถิมา ย ทิสาย ปาณานํ ๗เปฯ ญฺตานํ. ปุคฺคฺลนํ. อุตฺตภาวปริยาปนฺนํ.
 สพฺพาสํ อิตฺถีนํ. สพฺเพสํ ปุริสานํ. สพฺเพสํ อริยานํ. สพฺเพสํ อนริยานํ. สพฺเพสํ เทวานํ. สพฺเพสํ
 มนุสฺसानํ. สพฺเพสํ วินิปาติกาณํ. สพฺเพสํ ปจฺจิมาย ทิสาย วินิปาติกาณํ. สพฺเพสํ อุตฺตราย ทิสาย
 วินิปาติกาณํ. สพฺเพสํ ทกฺขิณาย ทิสาย วินิปาติกาณํ. สพฺเพสํ ปุรตฺถิมา อนุทิสาย วินิปาติกาณํ.
 สพฺเพสํ ปจฺจิมาย อนุทิสาย วินิปาติกาณํ. สพฺเพสํ อุตฺตราย อนุทิสาย วินิปาติกาณํ. สพฺเพสํ
 ทกฺขิณาย อนุทิสาย วินิปาติกาณํ. สพฺเพสํ เหมจฺจิมาย ทิสาย วินิปาติกาณํ. สพฺเพสํ อูปริมาย
 ทิสาย วินิปาติกาณํ. ปีฬนํ วชฺเชตฺวา อปีฬนายน, อูปฆาตํ วชฺเชตฺวา อนุปฆาเตน, สนฺตาปํ
 วชฺเชตฺวา อสนฺตาเปเน, ปริยาทานํ วชฺเชตฺวา อปริยาทาเนน, วิหยังฺ วชฺเชตฺวา อวิหสายนํ สพฺเพ
 อูปริมาย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีโน โหนฺตุ, มา เวรฺวิน. สุขีโน โหนฺตุ, มา ทุกฺขีโน. สุขิตตฺตา โหนฺตุ,
 มา ทุกฺขิตตฺตาติ อิมฺหิ อญฺจหากาเรหิ สพฺเพ อูปริมาย ทิสาย วินิปาติเก เมตฺตายตีติ เมตฺตา, ตํ
 ฌมฺมํ เจตยตีติ เจโต, สพฺพพฺยาปาทปริยฺยญฺจานะหิ มุจฺจตีติ วิมฺุตฺติ, เมตฺตา จ เจโต จ วิมฺุตฺติ จาติ
 เมตฺตาเจโตวิมฺุตฺติ.

สพฺเพ อูปริมาย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีโน โหนฺตุ, เขมิโน โหนฺตุ, สุขีโน โหนฺตุติ สทฺธาย
 อธิมุจฺจติ. สทฺธินฺทฺริยปริภาวิตา โหติ เมตฺตาเจโตวิมฺุตฺติ.

³³ อ.ม., อ. วิมฺุจฺจตีติ

สพเพ อุปริมา ย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชินโน โหนตุติ วีริยํ ปคคณหาติ. วีริยโนหุริยปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ

สตี อุปฐจาเปติ, สตินุหุริยปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ จิตตํ สมหาทติ, สมารินุหุริยปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ ปญญา ย ปชานาติ, ปญญินุหุริยปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ.

อิมานิ ปญจินุหุริยานิ เมตตาค เจโตวิมุตติยา อาเสวนา โหนติ. อิมเหิ ปญจินุหุริเยหิ เมตตาคเจโตวิมุตติ อาเสวียติ ๕เปฯ นิพพุตเตนุติ โชเตนุติ ปตาเปนุติ.

สพเพ อุปริมา ย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชินโน โหนตุติ อสสุทฺธิเย น กมฺปติ, สทฺธาพลปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ โกสสุเช น กมฺปติ, วีริยพล ปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ ปมาเท น กมฺปติ, สติพลปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ อุทฺธจฺเจ น กมฺปติ, สมาริพลปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ อวิชฺชาย น กมฺปติ, ปญญาพลปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ.

อิมานิ ปญจ พลาณิ เมตตาค เจโตวิมุตติยา อาเสวนา โหนติ, อิมเหิ ปญจหิ พลเหิ เมตตาคเจโตวิมุตติ อาเสวียติ ๕เปฯ นิพพุตเตนุติ โชเตนุติ ปตาเปนุติ.

สพเพ อุปริมา ย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชินโน โหนตุติ สตี อุปฐจาเปติ, สติสมโพชฺฌนฺคปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ.

ปญญา ย ปวิจฺจนาติ, ธมฺมวិจยสมโพชฺฌนฺคปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ วีริยํ ปคคณหาติ, วีริยสมโพชฺฌนฺคปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ ปริฬาหํ ปฏิปฺปสฺสมเหติ, ปีติสมโพชฺฌนฺคปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ ทฺฐุจฺจลฺลํ ปฏิปฺปสฺสมเหติ, ปสฺสทฺธิ สมโพชฺฌนฺคปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ จิตตํ สมหาทติ, สมาริสมโพชฺฌนฺค ปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ ญาเณน กิเลสเส ปฏิสงฺขาติ, อุเปกฺขาสมโพชฺฌนฺค ปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ.

อิมเส สตฺต โพชฺฌนฺคา เมตตาค เจโตวิมุตติยา อาเสวนา โหนติ. อิมเหิ สตฺตหิ โพชฺฌนฺเคหิ เมตตาคเจโตวิมุตติ อาเสวียติ ๕เปฯ นิพพุตเตนุติ โชเตนุติ ปตาเปนุติ.

สพเพ อุปริมา ย ทิสาย วินิปาติกา อเวรีโน โหนตุ, เขมิโน โหนตุ, สุชินโน โหนตุติ สมฺมา ปสฺสตี, สมฺมาทฺฐิจฺจิปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ สมฺมา อภินิโรเปติ, สมฺมาสงฺกปฺป ปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ สมฺมา ปรีคคณหาติ. สมฺมาวจาปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ สมฺมา สมฺภูจาเปติ, สมฺมากมฺมุนฺตปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ สมฺมา โวทาเปติ, สมฺมาอาชีวปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ สมฺมา ปคคณหาติ, สมฺมา วายามปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ สมฺมา อุปฐจาเปติ, สมฺมาสติปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ ๕เปฯ สมฺมา สมาริยตี³⁴ สมฺมาสมาริปริภาวิตา โหติ เมตตาคเจโตวิมุตติ.

³⁴ อ.ม. สมหาทติ

อิเม อฏฺฐ มคฺคังคา เมตตาย เจโตวิมุตติยา อาเสวนา โหนฺติ. อิเมหิ อฏฺฐหิ มคฺคังเคหิ เมตตาคเจโตวิมุตติ อาเสวียติ ฯเปฯ อิเม อฏฺฐ มคฺคังคา เมตตาย เจโตวิมุตติยา ปริวารา³⁵ โหนฺติ. อิเมหิ อฏฺฐหิ มคฺคังเคหิ เมตตาคเจโตวิมุตติ สุปริวุตา โหติ. อิเม อฏฺฐ มคฺคังคา เมตตาย เจโตวิมุตติยา อาเสวนา โหนฺติ, ภาวนา โหนฺติ, พหุลีกตา โหนฺติ, อลงการา โหนฺติ, ปริกขารา โหนฺติ, ปริวารา โหนฺติ, ปาริปุรี โหนฺติ, สหคตา โหนฺติ, สหชาตา โหนฺติ, สํสญฺจา โหนฺติ, สมฺปยุตฺตา โหนฺติ, ปกฺขนุทฺตา โหนฺติ, ปสฺสีทฺตา โหนฺติ, สนฺติญฺจนา โหนฺติ, วิมฺุจฺจนา โหนฺติ, “เอตํ สนฺตฺนํ”ติ ปสฺสนา โหนฺติ, ยานีกตา โหนฺติ, วตฺถุกตา โหนฺติ, อนุญฺจิตา โหนฺติ, ปริจิตา โหนฺติ, สุสมารทฺธา โหนฺติ, สุภาวิตา โหนฺติ, สุวาทิญฺจิตา โหนฺติ, สุสมุคฺคตา โหนฺติ, สุวิมุตฺตา โหนฺติ นิพฺพตฺเตนฺติ โชเตนฺติ ปตาเปนฺตีติ.

เมตตากถา นิฏฺฐิตา.

³⁵ อ.ม. ปริภาวิตา

๓. โภชณังคกถา³⁶ ว่าด้วยโภชณังค

[๑๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี
ภิกษุทั้งหลาย โภชณังค ๗ ประการนี้
โภชณังค ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโภชณังค (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความระลึกได้)
๒. ธัมมวิจยสัมโภชณังค (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือการเลือกเฟ้นธรรม)
๓. วิริยสัมโภชณังค (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความเพียร)
๔. ปีติสัมโภชณังค (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความอิมใจ)
๕. ปัสสัทธิสัมโภชณังค (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความสงบกายสงบใจ)
๖. สมานิสัมโภชณังค (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความตั้งจิตมั่น)
๗. อุเบกขาสัมโภชณังค (ธรรมเป็นองค์แห่งการตรัสรู้คือความมีใจเป็นกลาง)

ภิกษุทั้งหลาย โภชณังค ๗ ประการนี้แล

คำว่า **โภชณังค** อธิบายว่า ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีความหมายว่าอย่างไร คือ

ชื่อว่าโภชณังค เพราะเป็นไปในความตรัสรู้ ชื่อว่าโภชณังค เพราะตรัสรู้ ชื่อว่า โภชณังค เพราะตรัสรู้ตาม ชื่อว่าโภชณังค เพราะตรัสรู้เฉพาะ ชื่อว่าโภชณังค เพราะตรัสรู้พร้อม

ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะตรัสรู้ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะตรัสรู้ตาม ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะตรัสรู้เฉพาะ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะตรัสรู้พร้อม (๑)

ชื่อว่าโภชณังค เพราะให้ตรัสรู้ ชื่อว่าโภชณังค เพราะให้ตรัสรู้ตาม ชื่อว่าโภชณังค เพราะให้ตรัสรู้เฉพาะ ชื่อว่าโภชณังค เพราะให้ตรัสรู้พร้อม (๒)

ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะให้ตรัสรู้ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะให้ตรัสรู้ตาม ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะให้ตรัสรู้เฉพาะ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะให้ตรัสรู้พร้อม (๓)

ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะเป็นไปในธรรมฝ่ายตรัสรู้ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะเป็นไปในธรรมฝ่ายตรัสรู้ตาม ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะเป็นไปในธรรมฝ่ายตรัสรู้เฉพาะ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะเป็นไปในธรรมฝ่ายตรัสรู้พร้อม (๔)

ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะเป็นเหตุให้ได้ความตรัสรู้ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะปลุกความตรัสรู้ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะบำรุงความตรัสรู้ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะให้ถึงความตรัสรู้ ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะให้ถึงพร้อมความตรัสรู้ (๕)

มูลมูลกาทิทสกะ

ว่าด้วยหมวด ๑๐ แห่งธรรมที่เป็นมูลมีสภาวะเป็นมูลเป็นต้น

[๑๘] ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะเป็นมูล ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะ ดำเนินไปในธรรมที่เป็นมูล ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะกำหนดธรรมที่เป็นมูล ชื่อว่าโภชณังค เพราะมีสภาวะเป็น

³⁶ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๓๑

เพราะตรัสรู้สภาวะที่เป็นปริวารแห่งความสละ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เต็มรอบแห่งธรรมที่เป็นมूल ฯลฯ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เต็มรอบในความสละ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่แก้ก้ำในธรรมที่เป็นมूल ฯลฯ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่แก้ก้ำในความสละ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะความแตกต่างกันในธรรมที่เป็นมूल ฯลฯ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะความแตกต่างในความสละ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ให้ถึงความแตกต่างในธรรมที่เป็นมूल ฯลฯ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ให้ถึงความแตกต่างในความสละ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะเจริญความชำนาญในความแตกต่างในธรรมที่เป็นมूल ฯลฯ ชื่อว่า โพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เจริญความชำนาญในความแตกต่างในความสละ (ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะแม้ของบุคคลผู้ถึงความชำนาญในความแตกต่างในธรรมที่เป็นมूल ฯลฯ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะแม้ของบุคคลผู้ถึงความชำนาญในความแตกต่างในความสละ)

ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ควรกำหนด ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เป็นปริวาร ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เต็มรอบ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เป็นเอกัคคตารมณฺ์ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ประคองไว้ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่กระจัดกระจายไป ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่ขุ่นมัว ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่หวั่นไหว ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ตั้งอยู่ด้วยอำนาจความปรากฏแห่งจิตที่เป็นเอกัคคตารมณฺ์ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เป็นอารมณ์ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เป็นโคจร ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ละ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่สละ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ออก ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่หนีไป ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ละเอียดย ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ประณีต ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่หลุดพ้น ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่มีอาสวะ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะเครื่องข้าม ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่มีนิमित ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่มีที่ตั้ง ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ว่าง ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่มีรสเป็นอย่างเดียวกัน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่ล่วงเลยกัน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะแห่งธรรมที่เป็นคู่กัน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะเครื่องนำออก ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เป็นเหตุ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เห็น ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เป็นใหญ่

ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่ฟุ้งซ่านแห่งสมถะ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่พิจารณาเห็นแห่งวิปัสสนา ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่มีรสเป็นอย่างเดียวกันแห่งสมถะและวิปัสสนา ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่ล่วงเลยกันแห่งธรรมที่เป็นคู่กัน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่สมาทานแห่งสิกขา ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เป็นโคจรแห่งอารมณ์ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ประคองจิตที่ย่อท้อ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ขมจิตที่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่คุ้มจิตอันบริสุทธิ์จากความย่อท้อ และความฟุ้งซ่านทั้ง ๒ ประการ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่บรรลुकุณพิเศษ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่รู้แจ้งอริยมรรคอันยอดเยี่ยม ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ตรัสรู้สัจจะ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ให้จิตตั้งอยู่เฉพาะในนิโรธ

ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่น้อมใจเชื่อแห่งสัทธินทรีย์ ฯลฯ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่เห็นแห่งปัญญินทรีย์

ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่หวั่นไหว เพราะความไม่มีศรัทธาแห่งสัทธาพละ ฯลฯ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สภาวะที่ไม่หวั่นไหว เพราะอวิชชาแห่งปัญญาพละ

มรรคด้วยสภาวะเป็นเหตุ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สติปัญญาฐานด้วยสภาวะตั้งมั่น ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะ
 ตรัสรู้สัมมปธานด้วยสภาวะตั้งไว้ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้อิทธิบาทด้วยสภาวะให้สำเร็จ ชื่อว่า
 โพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สังขจะด้วยสภาวะเป็นของแท้ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สมณะด้วยสภาวะไม่ฟุ้งซ่าน
 ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้วิปัสสนาด้วยสภาวะพิจารณาเห็น ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สมณะและ
 วิปัสสนาด้วยสภาวะมีรสเป็นอย่างเดียวกัน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้ธรรมที่เป็นคู่กันด้วยสภาวะไม่ล่วง
 เลยกัน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้ศีลวิสุทธิดด้วยสภาวะสำรวม ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้จิตตวิสุทธิดด้วย
 สภาวะไม่ฟุ้งซ่าน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้ทิฏฐิวิสุทธิดด้วยสภาวะเห็น ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้วิโมกข์
 ด้วยสภาวะ หลุดพ้น ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้วิชาด้วยสภาวะรู้แจ้ง ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะ ตรัสรู้วิมุตติ
 ด้วยสภาวะสละ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้ญาณในความสิ้นไปด้วยสภาวะตัดขาด ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะ
 ตรัสรู้อนุปปาตญาณด้วยสภาวะสงบระงับ

ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้ฉันทะด้วยสภาวะเป็นมูล ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้มนสิการด้วย
 สภาวะเป็นสมุฏฐาน ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้ผัสสะด้วยสภาวะเป็นที่รวม ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้
 เวทนาด้วยสภาวะเป็นที่ประชุม ชื่อว่า โพชฌงค์ เพราะตรัสรู้สมาธิด้วยสภาวะเป็นประธาน ชื่อว่าโพชฌงค์
 เพราะตรัสรู้สติ ด้วยสภาวะเป็นใหญ่ ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้ปัญญาด้วยสภาวะเป็นธรรมที่ยิ่งกว่าธรรม
 นั้น ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้วิมุตติด้วยสภาวะเป็นแก่นสาร ชื่อว่าโพชฌงค์ เพราะตรัสรู้ธรรมที่ยังลงสู่
 อมตะคือนิพพานด้วยสภาวะเป็นที่สุด

[๒๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้น ท่านพระสารีบุตรเรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า “ท่านทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว
 ท่านพระสารีบุตรจึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

ท่านทั้งหลาย โพชฌงค์ ๗ ประการนี้ โพชฌงค์ ๗ ประการอะไรบ้าง คือ

- ๑. สติสัมโพชฌงค์ ๗ ประการ
- ๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์

โพชฌงค์ ๗ ประการนี้แล ผมนั้นประสงค์จะอยู่ในเวลาเช้าด้วยโพชฌงค์ใด ๆ บรรดาโพชฌงค์ ๗
 ประการนี้ ผมก็อยู่ในเวลาเช้าด้วยโพชฌงค์นั้น ๆ ประสงค์จะอยู่ในเวลาเที่ยง ๗ ในเวลาเย็นด้วยโพชฌงค์
 ใด ๆ ผมก็อยู่ในเวลาเย็นด้วยโพชฌงค์นั้น ๆ ถ้าสติสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ดังนี้ สติสัมโพชฌงค์ของผม ก็
 ชื่อว่าหาประมาณมิได้ ชื่อว่าผมปรารถนเสมอดีแล้ว เมื่อผมกำลังเที่ยวไป ย่อมรู้ชัด สติสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่
 ว่า “ดำรงอยู่” ถ้าแม้สติสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไป ก็รู้ชัดว่า “สติสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไปเพราะ
 ปัจจัยนี้” ๗ ท่านทั้งหลาย ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ดังนี้ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมก็ชื่อว่าหา
 ประมาณมิได้ ชื่อว่าผมปรารถนเสมอดีแล้ว เมื่อผมกำลังเที่ยวไป ย่อมรู้ชัดอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่า
 “ดำรงอยู่” ถ้าแม้อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไป ก็รู้ชัดว่า “อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไป
 เพราะปัจจัยนี้”

ท่านทั้งหลาย เปรียบเหมือนตู้เก็บผ้าของพระราชารหรือของมหาอำมาตย์ของ พระราชา เต็มด้วย
 ผ้าสีต่าง ๆ พระราชารหรือมหาอำมาตย์นั้นประสงค์จะใช้ผ้าคู่ใดในเวลาเช้า ก็ใช้ผ้าคู่ที่นั่นแหละในเวลาเช้า
 ประสงค์จะใช้ผ้าคู่ใดในเวลาเที่ยง ๗ ในเวลาเย็น ก็ใช้ผ้าคู่ที่นั่นแหละในเวลาเย็น ฉนั้นใด ผมก็ฉนั้น
 เหมือนกัน ประสงค์จะอยู่ในเวลาเช้าด้วยโพชฌงค์ใด ๆ บรรดาโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ก็อยู่ในเวลาเช้าด้วย
 โพชฌงค์นั้น ๆ ประสงค์จะอยู่ในเวลาเที่ยง ๗ ในเวลาเย็นด้วยโพชฌงค์ใด ๆ ก็อยู่ด้วยโพชฌงค์นั้น ๆ ถ้า
 สติสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ดังนี้ สติ-สัมโพชฌงค์ของผมก็ชื่อว่าหาประมาณมิได้ ชื่อว่าผมปรารถนเสมอ
 ดีแล้ว เมื่อผมกำลังเที่ยวไป ย่อมรู้ชัดสติสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่า “ดำรงอยู่” ถ้าแม้สติ-สัมโพชฌงค์ของผม
 เคลื่อนไปก็รู้ว่า “สติสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไปเพราะปัจจัยนี้” ๗ ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่

ดังนั้น อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมนั้นก็ชื่อว่าหาประมาณมิได้ ชื่อว่าผมปรารถนาเสมอดีแล้ว เมื่อผมกำลังเที่ยวไป ย่อมรู้ชัดอุเบกขา-สัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่า “ดำรงอยู่” ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไป ก็รู้ชัด ว่า “อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไปเพราะปัจจัยนี้”

สุตตันตนิเทศ

แสดงพระสูตร

[๒๑] โพชฌงค์ ในชื่อว่า “ถ้าสติสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ ดังนี้” มีอยู่อย่างไร

คือ นิโรธปรากฏเพียงใด โพชฌงค์ในชื่อว่า “ถ้าสติสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ ดังนี้” ก็มีเพียงนั้น เหมือนประทีปน้ำมันกำลังสว่างอยู่ เปลวไฟมีเพียงใด แสงก็มีเพียงนั้น แสงมีเพียงใด เปลวไฟก็มีเพียงนั้น นิโรธมีอยู่เพียงใด โพชฌงค์ในชื่อว่า “ถ้าสติสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ ดังนี้” ก็มีอยู่เพียงนั้น

โพชฌงค์ในชื่อว่า “สติสัมโพชฌงค์ของผมนั้นก็ชื่อว่าหาประมาณมิได้ ดังนี้” มีอยู่ อย่างไร

คือ กิเลสทั้งหลาย ได้แก่ กิเลสที่กลุ่มมรุมจิตทั้งปวงเที่ยว สังขารที่เกิดในภพ ใหม่มีประมาณ นิโรธชื่อว่าหาประมาณมิได้ เพราะมีสภาวะไม่หวั่นไหว เพราะมีสภาวะเป็นอสังขตธรรม นิโรธปรากฏเพียงใด โพชฌงค์ในชื่อว่า “สติสัมโพชฌงค์ ของผมนั้นก็ชื่อว่าหาประมาณมิได้ ดังนี้” ก็มีอยู่เพียงนั้น

โพชฌงค์ในชื่อว่า “สติสัมโพชฌงค์ ชื่อว่าผมปรารถนาเสมอดีแล้วนั้น ดังนี้” มีอยู่อย่างไร

คือ กิเลสทั้งหลาย ได้แก่ กิเลสที่กลุ่มมรุมจิตทั้งปวงเที่ยว สังขารที่เกิดในภพใหม่ไม่เสมอ นิโรธมีความเสมอเป็นธรรมดา เพราะมีสภาวะเป็นธรรมละเอียด เพราะมีสภาวะเป็นธรรมประณีต นิโรธปรากฏเพียงใด โพชฌงค์ในชื่อว่า “สติ-สัมโพชฌงค์ ชื่อว่าผมปรารถนาเสมอดีแล้ว ดังนี้” ก็มีอยู่เพียงนั้น

เมื่อผมกำลังเที่ยวไป ย่อมรู้ชัดสติสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่า “ดำรงอยู่” ถ้าสติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไป ก็รู้ชัดว่า “สติสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไปเพราะปัจจัยนี้” เป็นอย่างไร

คือ สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยอาการเท่าไร สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยอาการเท่าไร

สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยอาการ ๘ อย่าง สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยอาการ ๘ อย่าง

สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยอาการ ๘ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการนึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีความเกิด
๒. สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการไม่นึกถึงความเกิด
๓. สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการนึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีความเป็นไป
๔. สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการไม่นึกถึงความเป็นไป
๕. สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการนึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีนิมิต
๖. สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการไม่นึกถึงนิมิต
๗. สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการนึกถึงนิโรธ
๘. สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการไม่นึกถึงสังขาร

สติสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยอาการ ๘ อย่างนี้

สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยอาการ ๘ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการนึกถึงความเกิด
๒. สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการไม่นึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีความเกิด
๓. สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการนึกถึงความเป็นไป
๔. สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการไม่นึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีความเป็นไป

- ๕. สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการนึกถึงนิมิต
- ๖. สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการไม่นึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีนิมิต
- ๗. สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการนึกถึงสังขาร
- ๘. สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการไม่นึกถึงนิโรธ

สติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยอาการ ๘ อย่างนี้ เมื่อผมกำลังเที่ยวไป ย่อมรู้ชัดสติสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่า “ดำรงอยู่” ถ้าสติสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปก็รู้ชัดว่า “สติสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไปเพราะปัจจัยนี้ อย่างนี้แล” ฯลฯ

โพชฌงค์ในข้อว่า “ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ ดังนี้” มีอยู่อย่างไร

คือ นิโรธปรากฏเพียงใด โพชฌงค์ในข้อว่า “ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมมีอยู่ ดังนี้” ก็มีอยู่เพียงนั้น เหมือนประทีปน้ำมันกำลังสว่างอยู่ ฯลฯ

โพชฌงค์ในข้อว่า “อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมก็ชื่อว่าหาประมาณมิได้ ดังนี้” มีอยู่อย่างไร ฯลฯ

โพชฌงค์ในข้อว่า “อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ชื่อว่าผมปรารถนาเสมอดีแล้ว ดังนี้” มีอยู่อย่างไร ฯลฯ

เมื่อผมกำลังเที่ยวไป ย่อมรู้ชัดอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่า “ดำรงอยู่” ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไป ก็รู้ชัดว่า “อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไปเพราะปัจจัยนี้” เป็นอย่างไร

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยอาการเท่าไร อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยอาการเท่าไร

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยอาการ ๘ อย่าง อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยอาการ ๘

อย่าง

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยอาการ ๘ อย่าง อะไรบ้าง คือ

- ๑. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการนึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีความเกิด
- ๒. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการไม่นึกถึงความเกิด
- ๓. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการนึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีความเป็นไป
- ๔. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการไม่นึกถึงความเป็นไป
- ๕. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการนึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีนิมิต
- ๖. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการไม่นึกถึงนิมิต
- ๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการนึกถึงนิโรธ
- ๘. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยการไม่นึกถึงสังขาร

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ดำรงอยู่ด้วยอาการ ๘ อย่างนี้

อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยอาการ ๘ อย่าง อะไรบ้าง คือ

- ๑. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการนึกถึงความเกิด
- ๒. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการไม่นึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีความเกิด
- ๓. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการนึกถึงความความเป็นไป
- ๔. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการไม่นึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีความเป็นไป
- ๕. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการนึกถึงนิมิต
- ๖. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการไม่นึกถึง(นิพพาน)ที่ไม่มีนิมิต
- ๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการนึกถึงสังขาร
- ๘. อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยการไม่นึกถึงนิโรธ

อุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปด้วยอาการ ๘ อย่างนี้ เมื่อผมกำลังเที่ยวไป ย่อมรู้ชัดอุเบกขาสัมโพชฌงค์ที่ดำรงอยู่ว่า “ดำรงอยู่” ถ้าอุเบกขาสัมโพชฌงค์เคลื่อนไปก็รู้ชัดว่า “อุเบกขาสัมโพชฌงค์ของผมเคลื่อนไปเพราะปัจจัยนี้ อย่างนี้แล”

โพชฌงค์กถา จบ

๔. เมตตากถา

ว่าด้วยเมตตา

[๒๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติอันบุคคลปฏิบัติแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สัมสมแล้ว ปราศจากเสมอดิแล้ว พึงหวังได้อานิสงส์ ๑๑ ประการ

อานิสงส์ ๑๑ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. หลับเป็นสุข
๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่ฝันร้าย
๔. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย
๕. เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย
๖. เทวดาทั้งหลายรักษา
๗. ไฟ ยาพิษ หรือศัสตราภยันตรายไม่ได้
๘. จิตตั้งมั่นเร็ว
๙. สีหน้าสดใส
๑๐. ไม่หลงลืมสติตาย

๑๑. เมื่อยังไม่แทงตลอดคุณวิเศษอันยอดเยี่ยมย่อมเข้าถึงพรหมโลก

ภิกษุทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติอันบุคคลปฏิบัติแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สัมสมแล้ว ปราศจากเสมอดิแล้ว พึงหวังได้อานิสงส์ ๑๑ ประการนี้³⁷

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงก็มี เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยเจาะจงก็มี เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่ทิศทั้งหลายก็มี เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจง ด้วยอาการเท่าไร เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยเจาะจงด้วยอาการเท่าไร เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่ทิศทั้งหลายด้วยอาการเท่าไร

คือ เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงด้วยอาการ ๕ อย่าง เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยเจาะจงด้วยอาการ ๗ อย่าง เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่ทิศทั้งหลายด้วยอาการ ๑๐ อย่าง

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงด้วยอาการ ๕ อย่าง อะไรบ้าง คือ

๑. ขอสัตว์ทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเถิด
๒. ขอปาณชาติทั้งปวง ฯลฯ
๓. ขอภูตทั้งปวง ฯลฯ
๔. ขอบุคคลทั้งปวง ฯลฯ

³⁷ ดู อัง. เอกาทสก. (ไทย) ๒๔/๑๕/๔๒๕-๔๒๖

๕. ขอผู้ที่นับเนื่องด้วยอัตรภาพทั้งปวง จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตน
เกิด

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยไม่เจาะจงด้วยอาการ ๕ อย่างนี้

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยเจาะจงด้วยอาการ ๗ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ขอสตรีทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิด
๒. ขอบุรุษทั้งปวง ฯลฯ
๓. ขออารยชนทั้งปวง ฯลฯ
๔. ขออนารยชนทั้งปวง ฯลฯ
๕. ขอเทวดาทั้งปวง ฯลฯ
๖. ขอมนุษย์ทั้งปวง ฯลฯ
๗. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิด

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปโดยเจาะจงด้วยอาการ ๗ อย่างนี้

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่สัตว์ทั้งหลายด้วยอาการ ๑๐ อย่าง ะไรบ้าง คือ

๑. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสบูรพาจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเกิด
๒. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสปัจฉิม ฯลฯ
๓. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสอุดร ฯลฯ
๔. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสทักษิณ ฯลฯ
๕. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสภาคเนย์ ฯลฯ
๖. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสพายัพ ฯลฯ
๗. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสอีสาน ฯลฯ
๘. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสหริดี ฯลฯ
๙. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องล่าง ฯลฯ
๑๐. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องบนจงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษา

ตนเกิด

ขอปาณชาติทั้งปวงในทิสบูรพา ฯลฯ ภูตทั้งปวง ฯลฯ บุคคลทั้งปวง ฯลฯ ผู้ที่นับเนื่องด้วยอัตรภาพ
ทั้งปวง ฯลฯ สตรีทั้งปวง ฯลฯ บุรุษทั้งปวง ฯลฯ อารยชนทั้งปวง ฯลฯ อนารยชนทั้งปวง ฯลฯ เทวดาทั้งปวง
ฯลฯ มนุษย์ทั้งปวง ฯลฯ

๑. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงในทิสบูรพา จงเป็นผู้ไม่มีเวรไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตน

เกิด

๒. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงในทิสปัจฉิม ฯลฯ
๓. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงในทิสอุดร ฯลฯ
๔. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงในทิสทักษิณ ฯลฯ
๕. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงในทิสภาคเนย์ ฯลฯ
๖. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงในทิสพายัพ ฯลฯ
๗. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงในทิสอีสาน ฯลฯ
๘. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงในทิสหริดี ฯลฯ
๙. ขอวิปัติกสัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องล่าง ฯลฯ

๑๐. ขอวินิปาติกัสตร์ทั้งปวงในทิศเบื้องบน จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีสุข รักษาตนเถิด

เมตตาเจโตวิมุตติแผ่ไปสู่ทิศทั้งหลายด้วยอาการ ๑๐ อย่างนี้

๑. อินทริยวาร

วาระว่าด้วยอินทริย

[๒๓] ผู้เจริญเมตตาแผ่ความรักไปสู่สัตว์ทั้งปวงด้วยอาการ ๘ อย่างนี้ คือ

๑. ด้วยเว้นความบีบคั้น ไม่บีบคั้นสัตว์ทั้งปวง
๒. ด้วยเว้นการฆ่า ไม่ฆ่าสัตว์ทั้งปวง
๓. ด้วยเว้นการทำให้เดือดร้อน ไม่ทำสัตว์ทั้งปวงให้เดือดร้อน
๔. ด้วยเว้นความย่ำยี ไม่ย่ำยีสัตว์ทั้งปวง
๕. ด้วยเว้นการเบียดเบียน ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวง
๖. ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร อย่าได้มีเวรกัน
๗. จงเป็นผู้มีสุข อย่ามีทุกข์
๘. จงมีตนเป็นสุข อย่ามีตนเป็นทุกข์

เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่าเมตตา จิตคิดถึงธรรมนั้น เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่าเจโต จิตพ้นจากพยาบาท และกิเลสที่กั้มรุมจิตทั้งปวง เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่าวิมุตติ เมตตาด้วย เป็นเจโตวิมุตติด้วย เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่าเมตตาเจโตวิมุตติ

ผู้เจริญเมตตาน้อมใจเชื้อด้วยศรัทธาว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเถิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัทอินทริย

ผู้เจริญเมตตาประกอบด้วยความเห็นใจว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยวิริยอินทริย

ผู้เจริญเมตตาตั้งสติไว้มั่นว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสติอินทริย

ผู้เจริญเมตตาตั้งจิตไว้มั่นว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสมาธิอินทริย

ผู้เจริญเมตตา รู้ชัดด้วยปัญญาว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยปัญญินทริย

อินทริย ๕ ประการนี้เป็นอาเสวนะ (การปฏิบัติ) ของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคล ย่อมปฏิบัติเมตตาเจโตวิมุตติด้วยอินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการนี้เป็นภาวนา (การเจริญ) ของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมเจริญเมตตาเจโตวิมุตติด้วยอินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการนี้เป็นพหุสิทธิ์กรรม (การทำให้มาก) ของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมทำให้มากซึ่งเมตตาเจโตวิมุตติด้วยอินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการนี้เป็นอสังการ (เครื่องประดับ) ของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมประดับเมตตาเจโตวิมุตติด้วยอินทริย ๕ ประการนี้

อินทริย ๕ ประการนี้เป็นบริวารของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปรุ้งแต่งเมตตาเจโตวิมุตติด้วยอินทริย ๕ ประการนี้

อินทรีย์ ๕ ประการนี้เป็นบริวารของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมห้อมล้อมเมตตาเจโตวิมุตติด้วยอินทรีย์ ๕ ประการนี้

อินทรีย์ ๕ ประการนี้เป็นอาเสวนะ เป็นภาวนา เป็นพหุกรรม เป็นอสังการ เป็นบริวาร เป็นบริวาร เป็นความเต็มรอบ เป็นสหรคต (ไปพร้อมกัน) เป็นสหชาติ (เกิดพร้อมกัน) เป็นความเกี่ยวข้อง เป็นสัมปยุตตะ (ประกอบกัน) เป็นความแล่นไป เป็นความผ่องใส เป็นความตั้งอยู่ดี เป็นความพิเศษ เป็นความเห็นว่า “นี่ละเอียด” ของเมตตาเจโตวิมุตติ เมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลทำให้เป็นดูจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สัมผัสแล้ว ปรารภเสมอดีแล้ว เจริญดีแล้ว อธิษฐานดีแล้ว ดำเนินไปดีแล้ว พิเศษแล้ว ย่อมยังเมตตานั้นให้เกิด ให้โชติช่วง ให้สว่างไสว

อินทรีย์วาร จบ

๒. พลवार

วาระว่าด้วยพละ

[๒๔] ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะความไม่มีศรัทธา ด้วยมนสิการว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยศัทธิพละ

ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะความเกียจคร้าน ด้วยมนสิการว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยวิริยพละ

ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะความประมาท ด้วยมนสิการว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสติพละ

ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะอุทัจจะ ด้วยมนสิการว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสมาธิพละ

ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะอวิชชา ด้วยมนสิการว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยปัญญาพละ

พละ ๕ ประการนี้เป็นอาเสวนะของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปฏิบัติเมตตาเจโตวิมุตติด้วยพละ ๕ ประการนี้

พละ ๕ ประการนี้เป็นภาวนาของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมเจริญเมตตา-เจโตวิมุตติด้วยพละ ๕ ประการนี้

พละ ๕ ประการนี้เป็นพหุกรรมของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมทำให้มาก ซึ่งเมตตาเจโตวิมุตติด้วยพละ ๕ ประการนี้

พละ ๕ ประการนี้เป็นอสังการของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมประดับเมตตาเจโตวิมุตติด้วยพละ ๕ ประการนี้

พละ ๕ ประการนี้เป็นบริวารของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปรุ่แต่ง เมตตาเจโตวิมุตติด้วยพละ ๕ ประการนี้

พละ ๕ ประการนี้เป็นบริวารของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมห้อมล้อมเมตตาเจโตวิมุตติด้วยพละ ๕ ประการนี้

พละ ๕ ประการนี้เป็นอาเสวนะ เป็นภาวนา เป็นพหุกรรม เป็นอสังการ เป็นบริวาร เป็นบริวาร เป็นความเต็มรอบ เป็นสหรคต เป็นสหชาติ เป็นความ เกี่ยวข้อง เป็นสัมปยุตตะ เป็นความแล่นไป เป็นความผ่องใส เป็นความตั้งอยู่ด้วยดี เป็นความพิเศษ เป็นความเห็นว่า “นี่ละเอียด” ของเมตตาเจโตวิมุตติ เมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลทำให้เป็นดูจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สัมผัสแล้ว ปรารภเสมอดีแล้ว เจริญดีแล้ว อธิษฐานดีแล้ว ดำเนินไปดีแล้ว พิเศษแล้ว ย่อมยังเมตตานั้นให้เกิด ให้โชติช่วง ให้สว่างไสว

พลवार จบ

๓. โฆษณังควาร

วาระว่าด้วยโฆษณังค

[๒๕] ผู้เจริญเมตตาตั้งสติไว้มั่นว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสติสัมโพชฌังค

ผู้เจริญเมตตาเลือกเฟ้นด้วยปัญญาว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยธัมมวิจยสัมโพชฌังค

ผู้เจริญเมตตาประกอบด้วยความรักว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยวิริยสัมโพชฌังค

ผู้เจริญเมตตาจะรับความร่ำร้อนว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยปีติสัมโพชฌังค

ผู้เจริญเมตตาจะรับความคิดชั่วหยาบว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยปัสสัทธิสัมโพชฌังค

ผู้เจริญเมตตาตั้งจิตไว้มั่นว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสมาธิสัมโพชฌังค

ผู้เจริญเมตตาเพ่งเฉยกิเลสทั้งหลายด้วยญาณว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยอุเบกขาสัมโพชฌังค

โพชฌังค ๗ ประการนี้เป็นอาเสวนะของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปฏิบัติ เมตตาเจโตวิมุตติด้วยโพชฌังค ๗ ประการนี้

โพชฌังค ๗ ประการนี้เป็นภาวนาของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมเจริญเมตตาเจโตวิมุตติด้วยโพชฌังค ๗ ประการนี้

โพชฌังค ๗ ประการนี้เป็นพหุสังกรรมของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมทำให้มากซึ่งเมตตาเจโตวิมุตติด้วยโพชฌังค ๗ ประการนี้

โพชฌังค ๗ ประการนี้เป็นอสังการของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมประดับ เมตตาเจโตวิมุตติด้วยโพชฌังค ๗ ประการนี้

โพชฌังค ๗ ประการนี้เป็นบริวารของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปรุ้งแต่งเมตตาเจโตวิมุตติด้วยโพชฌังค ๗ ประการนี้ โพชฌังค ๗ ประการนี้เป็นบริวารของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมห้อมล้อมเมตตาเจโตวิมุตติด้วยโพชฌังค ๗ ประการนี้

โพชฌังค ๗ ประการนี้เป็นอาเสวนะ เป็นภาวนา เป็นพหุสังกรรม เป็นอสังการ เป็นบริวาร เป็นบริวาร เป็นความเต็มรอบ เป็นสหระต เป็นสหชาติ เป็นความ เกี่ยวข้อง เป็นสัมปยุตตะ เป็นความแล่นไป เป็นความแผ่ไป เป็นความตั้งอยู่ด้วยดี เป็นความพันวิเศษ เป็นความเห็นที่ “นี้ละเอียดย” ของเมตตาเจโตวิมุตติ เมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เรื่อยๆ สัมสมแล้ว ปรารภเสมอดีแล้ว เจริญดีแล้ว อธิษฐานดีแล้ว ดำเนินไปดีแล้ว พันวิเศษแล้ว ย่อมยังเมตตานั้นให้เกิด ให้โชติช่วง ให้สว่างไสว

โพชฌังควาร จบ

๔. มัคคังควาร

วาระว่าด้วยองค์แห่งมรรค

[๒๖] ผู้เจริญเมตตาเห็นโดยชอบว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาทิฐิ

ผู้เจริญเมตตาตรึกตรองโดยชอบว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่า
อบรมแล้วด้วยสัมมาสังกัปปะ

ผู้เจริญเมตตากำหนดโดยชอบว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่า
อบรมแล้วด้วยสัมมาวาจา

ผู้เจริญเมตตาตั้งการงานไว้โดยชอบว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติ
ชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมากัมมันตะ

ผู้เจริญเมตตาชำระอาชีวะให้ผ่องแผ้วโดยชอบว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจ
โตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาอาชีวะ

ผู้เจริญเมตตาประกอบความเพียรไว้โดยชอบว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโต
วิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาวายามะ

ผู้เจริญเมตตาตั้งสติไว้โดยชอบว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร ฯลฯ” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่า
อบรมแล้วด้วยสัมมาสติ

ผู้เจริญเมตตาตั้งจิตไว้โดยชอบว่า “ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความ ปลอดภัย มีสุขเกิด”
เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาสมาธิ

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นอาเสวนะของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปฏิบัติ เมตตาเจโตวิมุตติ
ด้วยองค์มรรค ๘ ประการนี้

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นภาวนาของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมเจริญเมตตาเจโตวิมุตติด้วย
องค์มรรค ๘ ประการนี้

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นพหุกรรมของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมทำให้ มากซึ่งเมตตาเจโต
วิมุตติด้วยองค์มรรค ๘ ประการนี้

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นอสังการของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมประดับเมตตาเจโตวิมุตติ
ด้วยองค์มรรค ๘ ประการนี้

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นบริวารของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปรุงแต่ง เมตตาเจโตวิมุตติ
ด้วยองค์มรรค ๘ ประการนี้

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นบริวารของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมห้อมล้อม เมตตาเจโตวิมุตติ
ด้วยองค์มรรค ๘ ประการนี้

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นอาเสวนะ เป็นภาวนา เป็นพหุกรรม เป็นอสังการ เป็นบริวาร เป็น
บริวาร เป็นความเต็มรอบ เป็นสหรคต เป็นสหชาติ เป็นความเกี่ยวข้อ เป็นสัมปยุตตะ เป็นความแล่นไป
เป็นความแผ่ไป เป็นความตั้งอยู่ด้วยดี เป็นความพิเศษ เป็นความเห็นว่า “นี่ละเอียด” ของเมตตาเจโต
วิมุตติ เมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนืองๆ สัมผัสแล้ว ปรารถนาเสมือแล้ว
เจริญดีแล้ว อริขฐานดีแล้ว ดำเนินไปได้แล้ว พิเศษแล้ว ย่อมยังเมตตานั้นให้เกิด ให้โชติช่วง ให้สว่างไสว

[๒๗] ผู้เจริญเมตตาแผ่ความรักไปสู่ปาณชาติทั้งปวง ฯลฯ สัตว์ทั้งปวง ฯลฯ สัตว์บุคคลทั้งปวง
ฯลฯ ผู้ผู้ที่นับเนื่องด้วยอรรถภาพทั้งปวง ฯลฯ สัตว์ทั้งปวง ฯลฯ สัตว์ทั้งปวง ฯลฯ สัตว์อารยชนทั้งปวง ฯลฯ สัตว์
อนารยชนทั้งปวง ฯลฯ สัตว์เวทดาทั้งปวง ฯลฯ สัตว์มนุษย์ทั้งปวง ฯลฯ

ผู้เจริญเมตตาแผ่ความรักไปสู่วินิปาติกสัตว์ทั้งปวงด้วยอาการ ๘ อย่างนี้ คือ

๑. ด้วยเว้นความบีบคั้น ไม่บีบคั้นวินิปาติกสัตว์ทั้งปวง
๒. ด้วยเว้นการฆ่า ไม่ฆ่าวินิปาติกสัตว์ทั้งปวง
๓. ด้วยเว้นการทำให้เดือดร้อน ไม่ทำวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงให้เดือดร้อน

๔. ด้วยเว้นความยำยี้ ไม่ยำยี้วินิปาติกัสตฺรทั้งปวง
๕. ด้วยเว้นการเบียดเบียน ไม่เบียดเบียนวินิปาติกัสตฺรทั้งปวง
๖. ขอวินิปาติกัสตฺรทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร อย่าได้มีเวรกัน
๗. จงเป็นผู้มีสุข อย่ามีทุกข์
๘. จงมีตนเป็นสุข อย่ามีตนเป็นทุกข์

เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าเมตตา จิตคิดถึงธรรมนั้น เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าเจโต จิตพ้นจากพยาบาท และกิเลสที่กั้มรุมจิตทั้งปวง เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าวิมุตติ เมตตาด้วย เป็นเจโตวิมุตติด้วย เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าเมตตาเจโตวิมุตติ

ผู้เจริญเมตตาน้อมใจเชื่อด้วยศรัทธาว่า “ขอวินิปาติกัสตฺรทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัทธินทรีย์ ฯลฯ ย่อมให้รุ่งเรือง ให้โชติช่วง ให้สว่างไสว

ผู้เจริญเมตตาแผ่ความรักไปสู่สัตว์ทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ สู่สัตว์ทั้งปวงในทิสปัจฉิม ฯลฯ สู่สัตว์ทั้งปวงในทิสอุตร ฯลฯ สู่สัตว์ทั้งปวงในทิสทักษิณ ฯลฯ สู่สัตว์ทั้งปวงในทิสอาคเนย์ ฯลฯ สู่สัตว์ทั้งปวงในทิสพายัพ ฯลฯ สู่สัตว์ทั้งปวงในทิสอีสาน ฯลฯ สู่สัตว์ทั้งปวงในทิสหริดี ฯลฯ สู่สัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องล่าง ฯลฯ

ผู้เจริญเมตตาแผ่ความรักไปสู่สัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องบนด้วยอาการ ๘ อย่างนี้ คือ

๑. ด้วยเว้นความบีบคั้น ไม่บีบคั้นสัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องบน
๒. ด้วยเว้นการฆ่า ไม่ฆ่าสัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องบน
๓. ด้วยเว้นการทำให้เดือดร้อน ไม่ทำสัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องบนให้เดือดร้อน
๔. ด้วยเว้นความยำยี้ ไม่ยำยี้สัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องบน
๕. ด้วยเว้นการเบียดเบียน ไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องบน
๖. ขอสัตว์ทั้งปวงในทิสเบื้องบนจงเป็นผู้ไม่มีเวร อย่าได้มีเวรกัน
๗. จงเป็นผู้มีสุข อย่ามีทุกข์
๘. จงมีตนเป็นสุข อย่ามีตนเป็นทุกข์

เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าเมตตา จิตคิดถึงธรรมนั้น เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าเจโต จิตพ้นจากพยาบาท และกิเลสที่กั้มรุมจิตทั้งปวง เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าวิมุตติ เมตตาด้วย เป็นเจโตวิมุตติด้วย เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าเมตตาเจโตวิมุตติ

ผู้เจริญเมตตาน้อมใจเชื่อด้วยศรัทธาว่า “ขอวินิปาติกัสตฺรทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัทธินทรีย์ ฯลฯ ย่อมให้รุ่งเรือง ให้โชติช่วง ให้สว่างไสว

ผู้เจริญเมตตาแผ่ความรักไปสู่ปวงชาติทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ สู่ภูตทั้งปวง ในทิสบุรพา ฯลฯ สู่บุคคลทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ สู่ผู้นับเนื่องในอัทภพทั้งปวง ในทิสบุรพา ฯลฯ สู่สัตว์ทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ สู่บุรุษทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ สู่อารยชนทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ สู่อนารยชนทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ สู่เทวดา ทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ สู่มนุษย์ทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ

ผู้เจริญเมตตาแผ่ความรักไปสู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสบุรพา ฯลฯ สู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสปัจฉิม ฯลฯ สู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสอุตร ฯลฯ สู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสทักษิณ ฯลฯ สู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสอาคเนย์ ฯลฯ สู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสพายัพ ฯลฯ สู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสอีสาน ฯลฯ สู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสหริดี ฯลฯ สู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสเบื้องล่าง ฯลฯ

ผู้เจริญเมตตาแผ่ความรักไปสู่วินิปาติกัสตฺรทั้งปวงในทิสเบื้องบนด้วยอาการ ๘ อย่างนี้ คือ

- ๑. ด้วยเว้นความบีบคั้น ไม่บีบคั้นวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบน
- ๒. ด้วยเว้นการฆ่า ไม่ฆ่าวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบน
- ๓. ด้วยเว้นการทำให้เดือดร้อน ไม่ทำวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบนให้เดือดร้อน
- ๔. ด้วยเว้นความขำยี้ ไม่ขำยี้วินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบน
- ๕. ด้วยเว้นการเบียดเบียน ไม่เบียดเบียนวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบน
- ๖. ขอวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบนจงเป็นผู้ไม่มีเวร อย่าได้มีเวรกัน
- ๗. จงเป็นผู้มีสุข อย่ามีทุกข์
- ๘. จงมีตนเป็นสุข อย่ามีตนเป็นทุกข์

เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่าเมตตา จิตคิดถึงธรรมนั้น เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่าเจโต จิตพ้นจากพยาบาท และกิเลสที่กั้มุขจิตทั้งปวง เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่าวิมุตติ เมตตาด้วย เป็นเจโตวิมุตติด้วย เพราะเหตุนี้ จึงชื่อว่าเมตตาเจโตวิมุตติ

ผู้เจริญเมตตาน้อมใจเชื้อด้วยศรัทธาว่า “ขอวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบน จงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัทธินทรีย์

ผู้เจริญเมตตาประกอบด้วยเพียรไว้ว่า “ขอวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบน จงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยวิริยอินทรีย์

ผู้เจริญเมตตาตั้งสติไว้มั่น ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสตินทรีย์

ผู้เจริญเมตตาตั้งจิตไว้มั่น ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสมาธิินทรีย์

ผู้เจริญเมตตารู้ชัดด้วยปัญญา ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยปัญญาินทรีย์

อินทรีย์ ๕ ประการนี้เป็นอาเสวนะของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปฏิบัติเมตตาเจโตวิมุตติด้วยอินทรีย์ ๕ ประการนี้ ฯลฯ ย่อมยังเมตตานั้นให้เกิด ให้โชติช่วง ให้สว่างไสว

ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะความไม่มีศรัทธา ด้วยมนสิการว่า “ขอวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบนจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัทธาพละ

ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะความเกียจคร้าน ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่า อบรมแล้วด้วยวิริยพละ

ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะความประมาท ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสติพละ

ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะอุทัจจะ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสมาธิพละ

ผู้เจริญเมตตาไม่หวั่นไหวเพราะอวิชชา ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยปัญญาพละ

พละ ๕ ประการนี้เป็นอาเสวนะของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปฏิบัติ เมตตาเจโตวิมุตติด้วยพละ ๕ ประการนี้ ฯลฯ ย่อมยังเมตตานั้นให้เกิด ให้โชติช่วง ให้สว่างไสว

ผู้เจริญเมตตาตั้งสติไว้มั่นว่า “ขอวินิปาติกสัตว์ทั้งปวงในทิศเบื้องบนจงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสติ-สัมโพชฌงค์

ผู้เจริญเมตตาเลือกเฟ้นด้วยปัญญา ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยธัมมวิจยสัมโพชฌงค์

ผู้เจริญเมตตาประกอบด้วยเพียร ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยวิริยสัมโพชฌงค์

ผู้เจริญเมตตาระงับความเร่าร้อน ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยปิติสัมโพชฌงค์

ผู้เจริญเมตตาระงับความคิดชั่วหยาบ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยปัสสัทธิสัมโพชฌงค์

ผู้เจริญเมตตาตั้งจิตไว้มั่น ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาธิสัมโพชฌงค์
 ผู้เจริญเมตตาเพ่งเฉยกิเลสทั้งปวงด้วยญาณ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยอุเบกขา
 สัมโพชฌงค์

โพชฌงค์ ๗ ประการนี้เป็นอาเสวนะของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปฏิบัติ เมตตาเจโตวิมุตติ
 ด้วยโพชฌงค์ ๗ ประการนี้ ฯลฯ ย่อมยังเมตตานี้ให้เกิด ให้โชติช่วง ให้สว่างไสว

ผู้เจริญเมตตาเห็นโดยชอบว่า “ขอวิเนปาทิกัสตร์ทั้งปวงในทิศเบื้องบน จงเป็นผู้ไม่มีเวร มีความ
 ปลอดโปร่ง มีสุขเกิด” เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาทิฐิ

ผู้เจริญเมตตาตรึกตรองโดยชอบ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาสังกัปปะ

ผู้เจริญเมตตากำหนดโดยชอบ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาวาจา

ผู้เจริญเมตตาตั้งการงานไว้โดยชอบ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรม แล้วด้วยสัมมากัมมันตะ

ผู้เจริญเมตตาชำระอาชีวะให้ผ่องแผ้วโดยชอบ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมา

อาชีวะ

ผู้เจริญเมตตาประกอบด้วยเพียรไว้โดยชอบ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมา
 วายามะ

ผู้เจริญเมตตาตั้งสติไว้โดยชอบ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาสติ

ผู้เจริญเมตตาตั้งจิตไว้โดยชอบ ฯลฯ เมตตาเจโตวิมุตติชื่อว่าอบรมแล้วด้วยสัมมาสมาธิ

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นอาเสวนะของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมปฏิบัติ เมตตาเจโตวิมุตติ
 ด้วยองค์มรรค ๘ ประการนี้ ฯลฯ

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นบริวารของเมตตาเจโตวิมุตติ บุคคลย่อมห้อมล้อมเมตตาเจโตวิมุตติ
 ด้วยองค์มรรค ๘ ประการนี้

องค์มรรค ๘ ประการนี้เป็นอาเสวนะ เป็นภาวนา เป็นพหุลีกรรม เป็นอสังการ เป็นบริวาร เป็น
 บริวาร เป็นความเต็มรอบ เป็นสหหฤต เป็นสหชาติ เป็นความ เกี้ยวข้อง เป็นสัมปยุตตะ เป็นความแล่นไป
 เป็นความผ่องใส เป็นความดำรงมั่น เป็นความพิเศษ เป็นความเห็นว่า “นี่ละเอียด” ของเมตตาเจโต
 วิมุตติ เมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลทำให้เป็นดุจยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ตั้งไว้เนื่อง ๆ สัมแล้ว ปรารภ เสมอ
 ดีแล้ว เจริญดีแล้ว อธิษฐานดีแล้ว ดำเนินไปดีแล้ว พิเศษแล้ว ย่อมยังเมตตานี้ให้เกิด ให้โชติช่วง ให้
 สว่างไสว

มัคคังควาร จบ

เมตตากถา จบ